

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

GERDA ROVBUTAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

***ULTRA VIRES* DOKTRINOS TAIKYMAS: TEORIJA IR PRAKTIKA**
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Justas Sakavičius

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	4
1. <i>ULTRA VIRES</i> DOKTRINOS KILMĖ, RAIDA IR SAMPRATA.....	9
1.1. <i>Ultra vires</i> doktrinos kilmė.....	9
1.2. <i>Ultra vires</i> doktrinos raida.....	11
1.2.1. Klasikinė <i>ultra vires</i> doktrina.....	12
1.2.2. Moderni <i>ultra vires</i> doktrina.....	13
1.2.3. <i>Ultra vires</i> doktrinos raida Lietuvoje	15
1.3. <i>Ultra vires</i> doktrinos samprata	19
1.3.1. <i>Ultra vires</i> doktrinos esmė civilinėje teisėje	19
1.3.2. <i>Ultra vires</i> doktrinos taikymas viešiesiems ir privatiesiems juridiniams asmenims.....	22
2. <i>ULTRA VIRES</i> DOKTRINOS TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	25
2.1. <i>Ultra vires</i> doktrinos taikymo sąlygos.....	25
2.2. <i>Ultra vires</i> doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims	26
2.2.1. Viešasis juridinis asmuo ir jo tikslų pažeidimai	26
2.2.2. Kelių <i>ultra vires</i> doktrinos taikymo pagrindų taikymas.....	29
2.2.3. Sandorių, sudarytų <i>ultra vires</i> , patvirtinimas	31
2.3. <i>Ultra vires</i> doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims	32
2.3.1. Prieštaravimas privataus juridinio asmens tikslams	34
2.3.2. Sandoriai, sudaryti pažeidus privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją	37
2.3.3. <i>Ultra vires</i> doktrinos santykis su kiekybinio atstovavimo taisykle.....	40
2.3.4. Kitos šalies nesąžiningumas, kaip būtina <i>ultra vires</i> doktrinos taikymo sąlyga privatiems juridiniams asmenims.....	42
2.3.5. Subjektinių teisių ar teisėtų interesų pažeidimas kaip būtina <i>ultra vires</i> doktrinos taikymo privatiems juridiniams asmenims taikymo sąlyga	45
2.4. Teisinės <i>ultra vires</i> doktrinos taikymo pasekmės.....	47
2.4.1. Restitucijos taikymas <i>ultra vires</i> sandoriams	47
2.4.2. Restitucijos netaikymas <i>ultra vires</i> sandoriams	50
2.4.3. <i>Ultra vires</i> doktrinos santykis su juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe.....	51
IŠVADOS.....	53

LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	62
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	63
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	64
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	65

IVADAS

Tiriama problema ir baigiamojo darbo aktualumas. Juridiniai asmenys ilgą laiką nepraranda reikšmės civilinėje apyvartoje ir tikėtina vyraujant laisvajai ekonomikai ta reikšmė nesumažės, tai patvirtina nuolat didėjantis jų skaičius. Remiantis statistiniais duomenimis Lietuvoje per pastaruosius dešimt metų neišregistruotų juridinių asmenų skaičius nuosekliai didėja¹. Juridiniai asmenys steigiami siekiant tam tikrų tikslų įgyvendinimo, kurie glaudžiai susiję su sandorių sudarymu. Privačių juridinių asmenų tikslas yra privačių interesų tenkinimas (laikant pelno siekimą svarbiausiu būdu tenkinti privačius interesus), o viešųjų – tenkinti viešuosius interesus. Taigi tiek juridinių asmenų dalyviams, tiek tretiesiems asmenims yra svarbu ar visi juridinio asmens sudaromi sandoriai yra įpareigojantys. Klasikinė *ultra vires* doktrina šiuo atveju mums atsakytų, jog juridinio asmens sandoriai, kurie prieštarauja jo tikslams, yra negaliojantys ir jo nesaisto. Taip pat negalioja sandoriai, kurie sudaryti juridinio asmens valdymo organams viršijus savo kompetenciją.² Nuo klasikinės *ultra vires* doktrinos nueitas ilgas kelias tiek teorijoje, tiek praktiniame jos pritaikyme. *Ultra vires* doktrina taip pat yra žinoma i konstitucinėje bei administracinėje teisėje, tačiau šis darbas apims tik civilinėje teisėje taikomos *ultra vires* doktrinos analizę.

1968 m. kovo 9 d. buvo priimta Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo (toliau – Pirmoji Tarybos direktyva). Ši direktyva turėjo esminę reikšmę *ultra vires* doktrinos vystymuisi daugelyje Europos šalių, taip pat ir Lietuvoje, kai šios direktyvos nuostatos reglamentuojančios *ultra vires* doktrinos taikymą buvo įgyvendintos priimant naująjį Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (toliau – Civilinis kodeksas, naujasis Civilinis kodeksas)³.

Perkeliant Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatas į Lietuvos nacionalinę teisę neišvengta netikslumų. Netinkamai perkeltos Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatos įnešė į teisinę sistemą sumaištį, tai lėmė, jog daugeliu atveju *ultra vires* doktrinos taikymas teismų praktikoje tapo nenuspėjamas⁴. Teismai dažnu atveju *ultra vires* doktrinos taikymą reglamentuojančias normas

¹ Juridinių asmenų registras. Statistinės suvestinės. Neišregistruotų juridinių asmenų skaičius. [interaktyvus] Vilnius, 2015 [žiūrėta 2015-02-25] < <http://www.registrucentras.lt/jar/stat/neisreg.php> >

² Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

⁴ *Op cit 2*

taiko su kitais sandorių negaliojimo pagrindais. Tokia teismų praktika verčia pagrįstai abejoti ar *ultra vires* doktrina, kaip sandorių negaliojimo pagrindas, gali būti taikoma savarankiškai. Ypatingai svarbus *ultra vires* doktrinos, kaip savarankiško sandorių negaliojimo pagrindo, taikymo galimumas yra jos taikymas privatiems juridiniams asmenims. Kadangi *ultra vires* doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims priėmus naująjį Civilinį kodeksą imtas stipriai riboti, o teismų praktika dažnu atveju pripažindama sandorius negaliojančiais kaip sudarytus *ultra vires* remiasi ir kitais sandorių negaliojimo pagrindais, galima rasti nuomonių, jog *ultra vires* doktrina privatiems juridiniams asmenims iš viso nebėra taikoma.

Šiandien moderni teisinė sistema siekia apsaugoti visų sąžiningų asmenų teisėtus interesus, taigi *ultra vires* doktrinos kontekste turime atsižvelgti ne tik į juridinių asmenų steigėjų interesus, bet ir į sąžiningų trečiųjų asmenų teisių apsaugą. Vadinasi pakitus *ultra vires* doktrinos reglamentavimui turime pažvelgti į ją naujomis akimis, tiksliai atskirti atvejus, kai *ultra vires* bus ribojama, ir kai bus taikoma nepaisant trečiosios šalies sąžiningumo. Taip pat svarbu laiku identifikuoti praktikoje kylančias problemas bei siekti, jog teismų praktikoje jos būtų sprendžiamos vienodai.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygos. *Ultra vires* doktrina nėra naujas reiškinys. Ji gerai žinoma beveik visose vakarų teisės tradicijos valstybėse, nors ir suprantama kiek skirtingai. Lietuvoje iki naujojo Civilinio kodekso⁵ įsigaliojimo reglamentavimas numatė klasikinę *ultra vires* doktriną, vėliau pereita prie pažangesnio teisinio reguliavimo ir *ultra vires* doktrinos taikymas imtas riboti.⁶ Nors *ultra vires* doktrina ir buvo įtvirtinta tiek senajame Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau – senasis Civilinis kodeksas)⁷, tiek naujajame Civiliniame kodekse su tam tikrais ribojimais, yra nemažai teismų praktikos, kuri kito, tačiau *ultra vires* doktrina bei jos taikymas Lietuvoje nagrinėtas pakankamai nedaug. Išsamiausiai *ultra vires* doktrina nagrinėta Smaliuko A., Pacenkaitės V. 2007 m. publikuotame moksliniame straipsnyje „*Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos“. Šiame straipsnyje daugiausiai dėmesio skirta *ultra vires* reglamentavimui naujajame Civiliniame kodekse bei jo atitikimui Europos Sąjungos teisei. Minėtas straipsnis vertino *ultra vires* doktrinos taikymą privatiems juridiniams asmenims. Tam tikri *ultra vires* doktrinos aspektai aptarti 2007 m. Smaliuko A., Goldammer Y. moksliniame straipsnyje

⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

⁶ Smaliukas A.; Pacenkaitė V., *supra* note 2

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138

„Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos“, Joneliūnaitės N. Magistro baigiamajame darbe „Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos“.

Užsienio autoriai *ultra vires* doktriną nagrinėjo išsamiau ir gerokai dažniau. *Ultra vires* doktrinos taikymas įmonių teisėje pradėtas nagrinėti dar XX a. pradžioje, pvz. Harvard law review leidinyje publikuoti net keli straipsniai - Edward Avery Harriman „*Ultra vires* corporation leases“⁸, Henry E. Foley „Incorporation, multiple incorporation, and the conflict of laws“⁹. Vėliau, atsiradus tam tikriems *ultra vires* doktrinos ribojimams imta abejoti ar ši teorija vis dar gyva ir tinkama šių dienų teisinei sistemai, aptariami modernios *ultra vires* doktrinos taikymo ypatumai, doktrinos taikymo perspektyvos bei problemos su kuriomis susiduriama. Apie tai rašyta straipsniuose Greenfield, K. „*Ultra vires* Lives? A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality“¹⁰, Stephen J. Leacock „The Rise and Fall of the *Ultra vires* Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of Experience Over Logic“¹¹, Adam J. Sulkowski ir Kent Greenfield „A bridle, a prod, and a big stich: an evaluation of class actions, shareholder proposals, and the *ultra vires* doctrine as methods for controlling corporate behavior“¹². *Ultra vires* doktrina taip pat aptarinėjama ir naujausioje užsienio literatūroje: Dignam, A., Lowry, J. *Company law* (2014 m.)¹³, Stephen Judge ir Imogen Moore knygoje „*Company law*

⁸ Harriman, E. A. *Ultra vires* corporation leases. [interaktyvus] Harvard Law Review, 14(5), 1901, p. 332-352 [žiūrėta 2015-02-25] <<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=4&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=15556870>>

⁹ Foley, H. E. Incorporation, multiple incorporation, and the conflict of laws. [interaktyvus] Harvard Law Review, 42 (4), 1929, p. 516-549 [žiūrėta 2015-02-25] <<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=6&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=15359758>>

¹⁰ Greenfield, K. *Ultra vires* Lives? A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality. [interaktyvus] Virginia Law Review, 87 (7), 2001, p. 1279 [žiūrėta 2015-02-25] <<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=8&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=5702233>>

¹¹ Leacock, S. J. The Rise and Fall of the *Ultra vires* Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of Experience Over Logic. [interaktyvus] DePaul Business & Commercial Law Journal, 5 (1), 2006, p. 67-104 [žiūrėta 2015-02-25] <<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=10&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=24106490>>

¹² Sulkowski, A., Greenfield, K. A bridle, a prod, and a big stich: an evaluation of class actions, shareholder proposals, and the *ultra vires* doctrine as methods for controlling corporate behavior. [interaktyvus] St. John's Law Review, 79 (4), 2005, p. 929-954 [žiūrėta 2015-02-25] <<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=13&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=20305896>>

¹³ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014

2014 and 2015¹⁴, Raghvendra Singh Raghuvanshi ir Nidhi Vaidya straipsnyje „Applicability of Doctrine of *Ultra vires* on Companies,, (2010 m.), Lorraine E. Talbot „Critical Corporate Governance and the Demise of the *Ultra vires* Doctrine“¹⁵.

Baigiamojo darbo reikšmė. Kaip ir minėta aukščiau, *ultra vires* doktrina Lietuvos mokslininkų nėra išsamiai nagrinėta, nėra aktualių straipsnių suteikiančių teorinių ir praktinių žinių apie šios doktrinos taikymą. Teismų praktika nėra nuosekli bei plačiai išplėtotą taikant *ultra vires* doktriną. Todėl manytina, kad darbas pateikiantis sistemišką teorijos ir susiklosčiusios praktikos analize būtų naudingas tiek praktikuojantiems teisininkams, tiek akademikams.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti *ultra vires* doktrinos taikymą civilinėje teisėje praktiniu bei teoriniu aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

- (1) nustatyti *ultra vires* doktrinos raidos etapus Lietuvoje ir užsienyje;
- (2) nustatyti kokią įtaką *ultra vires* doktrinos vystymuisi turėjo Europos tarybos direktyva 68/151/EEB¹⁶ bei įvertinti jos įgyvendinimo rezultatus;
- (3) atskleisti esminius skirtumus taikant *ultra vires* doktriną privatiems bei viešiesiems juridiniams asmenims;
- (4) Atskleisti *ultra vires* doktrinos taikymo sąlygas;
- (5) identifikuoti esmines *ultra vires* doktrinos taikymo problemas teismų praktikoje bei pateikti įžvalgas dėl praktikos plėtojimosi;
- (6) identifikuoti *ultra vires* doktrinos taikymo pasekmes.

Tyrimo metodika. Nurodytiems uždaviniams įgyvendinti buvo naudojami duomenų rinkimo bei analizės metodai.

- (1) Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir uždavinius *dokumentų ir literatūros analizės metodas* laikytinas svarbiausiu. Išskiriant magistro baigiamojo darbo temą į teorinę ir praktinę dalį atitinkamai teorinei daliai buvo analizuojama mokslinė literatūra, praktinei – Europos Sąjungos bei nacionalinės teisės aktai, įstatymai bei teismų praktika;

¹⁴ Judge, S., Moore, I. *Company law 2014 and 2015*. Oxford: Oxford University Press, 2014

¹⁵ Talbot, L. E. *Critical Corporate Governance and the Demise of the Ultra vires Doctrine*. [interaktyvus] *Common Law World Review*, 38 (2), 2009 [žiūrėta 2015-02-25]

<<http://web.b.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=5&sid=81429f96-b64e-4f26-8571-ab2d1add8884%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44649633>>

¹⁶ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji tarybos Direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L 65 Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 17 tomas 001 p. 3 - 7

(2) *Sisteminis metodas* taikytas siekiant išsiaiškinti analizuojamų teisės normų tarpusavio ryšį bei sisteminio taikymo galimybes;

(3) *Lingvistinis (gramatinis) metodas* taikytas siekiant išsiaiškinti lingvistinę teisės normų reikšmę;

(4) *Istorinis* taikytas siekiant nustatyti doktrinos vystymosi etapus bei galimai prognozei dėl doktrinos vystymosi ateityje;

(5) *Lyginamasis metodas* taikytas vertinant ir lyginant ne mažiau nei kelis teisės aktus, teisinius precedentus, mokslininkų nuomones ir kt.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dvi dalys, kurios suskirstytos į poskyrius bei išvados. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas ir darbo santrauka bei anotacija lietuvių bei anglų kalbomis.

Ginamieji teiginiai

(1) Nuostatos reglamentuojančios *ultra vires* doktrinos taikymą Civiliniame kodekse (CK 1.82 str., 2.83 str. ir 2.84 str.) įgyvendinančios Pirmąją bendrovių direktyva neįgyvendina visų minėtos direktyvos nuostatų, dėl to teismų praktikoje dažnai *ultra vires* doktrinos taikymą reglamentuojančios normos taikomos su kitomis Civilinio kodekso normomis ar specialiais įstatymais reglamentuojančiais atskirų teisiųjų formų juridinių asmenų veiklą.

(2) Lietuvoje galimas *ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims bei ribotos *ultra vires* doktrinos taikymas privatesiems juridiniams asmenims.

1. *ULTRA VIRES* DOKTRINOS KILMĖ, RAIDA IR SAMPRATA

1.1. *Ultra vires* doktrinos kilmė

Teisės doktrinoje yra pateikiama ne viena juridinio asmens kilmės teorija. Pagrindinės priežastys lėmusios juridinių asmenų atsiradimą bei plėtojimąsi buvo prekinų – piniginių santykių pagausėjimas, valstybinės viešosios nuosavybės įforminimas, siekis sumažinti komercinę riziką kylančią iš vykdomos ūkinė veiklos bei greitinti civilinę apyvartą. Juridinio asmens idėja, kaip civilio teisės subjekto, priklauso romėnų teisininkams, nors juridinio asmens idėją kaip teisinių santykių objekto galima aptikti jau Hamurabio kodekse. Žinoma, kad romėnų teisininkai, nors ir laikė įvairius kolektyvinius junginius savarankiškais teisės subjektais, tačiau nesuformulavo juridinio asmens sampratos. Galiojo principas, jog kolektyviniai junginiai už savo atstovų deliktus, t. y. už tam tikrus privačios teisės pažeidimus, atsakyti neprivalėjo. Juridinio asmens sąvoka susiformavo vystantis kapitalistiniam gamybos būdai. Šiuolaikinė teisinė doktrinoje bei teismų praktikoje pripažįstama, kad juridinis asmuo yra fizinių asmenų sukurtas nenatūralus (išvestinis) civilinės teisės subjektas.¹⁷

Teisės doktrinoje dažniausiai išskiriamos šios juridinio asmens kilmės teorijos – koncesijos teorija, sutarties teorija ir savaiminio susikūrimo teorija¹⁸. Bandant išsiaiškinti *ultra vires* doktrinos kilmę mums yra svarbi koncesijos doktrina, kaip juridinio asmens kilmės teorija. Pagal šią doktriną juridinis asmuo galėjo būti įsteigtas tik karaliaus vardu. Toks juridinių asmenų steigimo būdas atsirado Anglijoje ir buvo taikomas iki 1844 metų, kai Anglijoje buvo priimtas Anglijos bendrovių aktas.¹⁹ *Ultra vires* doktrinos kilmė būtent ir yra siejama su juridiniais asmenimis, kurie atsirado karaliui priėmus chartiją, t. y. įsteigus juridinį asmenį karaliaus vardu.. Šios XIX a. susiformavusios specialiu karaliaus aktu įsteigtos bendrovės turėjo specialius nuostatus, kurie detalčiai numatė kokiam tikslui yra steigiama bendrovė.²⁰ Bendrovės veiksmai turėjo būti nukreipti tik tam konkrečiam tikslui, kuris buvo numatytas ją steigiant. Visi kiti veiksmai, kurie neatitiko nuostatuose įtvirtintų bendrovės tikslų buvo laikomi *ultra vires* ir buvo neįpareigojantys. Įteisinus privačias bendroves įstatymų leidėjas taip pat numatė reikalavimą steigimo dokumentuose nurodyti konkretų veiklos

¹⁷ Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2012, p. 23

¹⁸ Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 77

¹⁹ Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 77

²⁰ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 152

pobūdi bei tikslus, kurie vėliau negalėjo būti keičiami.²¹ Praktika, jog *ultra vires* doktrina privalo būti taikoma ir privatiems juridiniams asmenims buvo suformuota 1875 metų byloje *Ashbury Railway Carriage & Iron Co. Ltd. v. Riche*. Lordų rūmai pasisakė, jog įmonės teisinės galias verstis tam tikra komercine veikla riboja jų steigimo dokumentai, kuriuose turi būti nurodyti įmonės veiklos tikslai. Taip pat buvo pasisakyta, jog sandoriai neatitinkantys bendrovės tikslų bus negaliojantys nepriklausomai nuo to, jog visi bendrovės dalyviai sutiktų su tokių sandorių sudarymu.²² Doktrinos pritaikymo ir privatiems juridiniams asmenims pagrindinis siekis buvo apsaugoti įmonės akcininkų bei kreditorių interesus. Vienas pagrindinių tikslų buvo, jog įmonės turtas būtų išskirtinai naudojamas tik įmonės tikslams įtvirtintiems įmonės steigimo dokumentuose įgyvendinti. Taigi steigėjai įtvirtinę konkrečius įmonės tikslus bei įvardinę kokia konkrečia veikla galės užsiimti įmonė, turėjo galimybę iš anksto numatyti bei apriboti verslo riziką, apsaugoti investuojamas lėšas. Kiti investuotojai bei kreditoriai dėka konkrečių įmonės tikslų bei veiklos pobūdžio taip pat galėjo numatyti kitos šalies su kuria siekia užsiimti tam tikra veikla patikimumą, bei kokią riziką prisiima. Be kita ko svarbu paminėti, jog tuo metu, kai buvo suformuota *ultra vires* doktrina minėtoje byloje, Anglijoje teisės aktai numatė, jog įmonės tikslai įvardyti steigimo dokumente negali būti keičiami²³.

Apibendrinant, galime teigti, jog *ultra vires* doktrina pasisakanti, jog negalioja tokie sandoriai, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams įtvirtintiems steigimo dokumentuose, susiformavo Anglijoje XIX amžiuje ir buvo taikoma monarcho specialiu aktu įsteigtoms bendrovėms, vėliau, 1875 metais, teismų praktikoje buvo įtvirtinta taisyklė, jog ši doktrina taikoma ir privatiems juridiniams asmenims. Doktrinos pritaikymo privatiems juridiniams asmenims prielaida buvo siekis apsaugoti bendrovės akcininkus investuojančius savo lėšas, bei kreditorius, kurie žinodami bendrovės veiklos pobūdį galėjo pakankamai įvertinti prisiimamą riziką.

²¹ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 268

²² Davies, P., L. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 132

²³ Leacock, S. J., The Rise and Fall of *Ultra vires* Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of Experience Over Logic. *DePaul Business & Commercial Law Journal* [interaktyvus] 2006, 5 (1)[žiūrėta 2015-03-20] <
<http://web.b.ebscohost.com/skaietykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=38b1c0ea-a3de-4157-97e9-010dbdb607ce%40sessionmgr111&vid=5&hid=105>>

1.2. *Ultra vires* doktrinos raida

Ankstyvoji *ultra vires* doktrina, kuri teigė, jog visi sandoriai neatitinkantys bendrovės tikslų, bei sudaryti viršijus kompetenciją yra negaliojantys iš esmės gan efektyviai veikė taikant ją viešiesiems juridiniams asmenims, tačiau nedavė tokių teigiamų rezultatų ją taikant privatiems juridiniams asmenims, kaip buvo siekiama. Uždraudžiant įmonėms verstis komercine veikla, kuri neatitinka įmonės steigimo dokumentuose išsikeltų tikslų kėlė daug problemų, pagrindinė iš jų, jog verslininkai buvo priversti atsisakyti galimai pelningos veiklos. Taigi pirminis siekis apsaugoti akcininkų ir kreditorių interesus iš esmės ne padėjo jiems, o tapo sunkiai perlipamu barjeru siekiant vykdyti verslo veiklą.

Žvelgiant istoriškai buvo keletas priežasčių kodėl teismams *ultra vires* doktrinos taikymas tapo probleminiu, taip pat trukdė verslininkams prisitaikyti prie kintančios rinkos. (1) Pirmiausiai, tai jog pagal tuo metu galiojusius teisės aktus įmonės tikslai įtvirtinti steigimo dokumentuose negalėjo būti keičiami, vėliau galėjo būti keičiami tik esant išskirtinėms aplinkybėms. Taigi verslininkai prarado galimybę būti lanksčiais, prisitaikyti prie sparčiai kintančios rinkos. (2) Visgi privačios bendrovės dažnu atveju buvo linkusios keisti savo pagrindinę veiklą siekdamos didesnių pajamų, tačiau toks veikimas kėlė didelę riziką, nes sandoriai sudaryti nesilaikant steigimo dokumentuose apibrėžtų tikslų galimai būtų pripažinti negaliojančiais. Pavyzdžiui bendrovė x užsiimanti anglies gavyba, kurios steigimo dokumentuose įvardytas tikslas – kasti anglis. Bendrovė nusprendžia iškasusi anglis jas taip pat ir pristatyti, ilgainiui pastebi, jog krovinių pristatymas yra kur kas pelningesnis verslas. Siekdama įsigyti daugiau pristatymui skirtos įrangos pasiima paskolą. Kurį laiką krovinių pristatymo verslas būna pelningas, vėliau įmonei tapus nemokiai ir pradėjus bankroto procedūras, bankroto likvidatorius pastebi, jog kurį laiką vykdyta veikla neatitiko steigimo dokumentuose numatytų tikslų. Remiantis ankstyvąja *ultra vires* doktrina likvidatorius turi teisę ginčyti visus sandorius, kurie neatitinka steigimo dokumentuose išsikeltų tikslų, įskaitant ir paskolos sutartį su banku.²⁴ (3) Taigi prieš tai paminėti punktai, t. y. atvejai kai buvo griežtai taikoma *ultra vires* doktrina, palikdavo neigiamų pasekmių. Netiesioginio pranešimo doktrina (ang. *doctrine of constructive notice*) kartu su *ultra vires* doktrina palikdavo neapdairias trečiąsias šalis su negaliojančiomis sutartimis. Netiesioginio pranešimo doktrina trečiosios šalies atžvilgiu reiškė, tai, jog ji žinojo arba privalėjo žinoti apie bendrovės su kuria sudarė sandorį veiklos tikslus, nes pastarieji yra įtvirtinti steigimo dokumentuose, kurie yra vieši. Taigi netiesioginio pranešimo

²⁴ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 269

doktrinos taikymas kartu su *ultra vires* doktrina iš esmės darė negalimą trečiosios šalies gynybą, jog ji nežinojo apie tai, jog bendrovė tam tikrų sandorių sudaryti negalėjo.²⁵ Gintarė Jakuntavičiūtė puikiai pastebėjo savo daktaro disertacijoje – „Netiesioginio pranešimo doktrina pavaizdavo formalizmo viršenybę prieš komercinę praktiką“²⁶

Visos aukščiau paminėtos problemos buvo priežastys dėl kurių buvo imtasi veiksmų reformuojant *ultra vires* doktrinos taikymą. Apžvelgus *ultra vires* doktrinos vystymąsi nuo jos susiformavimo XIX amžiuje iki šių dienų galime suskirstyti į kelis etapus: (1) klasikinė *ultra vires* doktrina; (2) moderni *ultra vires* doktrina. Šiuos raidos etapus aptarsime smulkiau.

1.2.1. Klasikinė *ultra vires* doktrina

Klasikinė *ultra vires* doktrina apima du aspektus:

- (1) visi sandoriai prieštaraujantys juridinio asmens tikslams yra negaliojantys ir jo neįpareigoja;
- (2) negalioja sandoriai, kurie sudaryti viršijus valdymo organų kompetenciją.²⁷

Norint aptarti tai, kaip vystėsi klasikinė *ultra vires* doktrina būtina aptarti esmines bylas, kurios vienu ar kitu aspektu keitė doktrinos taikymą. Nors *ultra vires* doktrina buvo taikoma ir žinoma ne tik Jungtinėje Karalystėje, tačiau ji laikoma šios doktrinos gimtine ir ten teismų pateikti išaiškinimai buvo svarbūs ir kitoms šalims taikiusioms *ultra vires* doktriną.

1875 metais byloje *Ashbury Carriage Company v Riche* buvo pasisakyta, jog *ultra vires* doktrina turi būti taikoma ir privatiems juridiniams asmenims. Buvo aiškiai apibrėžta, jog sandoriai neatitinkantys įmonės tikslų ar viršijus kompetenciją yra negaliojantys, nepriklausomai nuo to jei bendrovės dalyviai tokį sandorį patvirtino. Toks sprendimas suprantamas, nes tuo metu teisminė valdžia didžia dalimi į privačias bendroves žiūrėjo kaip į valstybines, su galimybe reguliuoti jų veiklą.²⁸

Visgi teismai gana greitai pastebėjo, jog vienodas *ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems ir privatiesiems juridiniams asmenims kelia problemų. Griežtas *ultra vires* taikymas, kai neleidžiamas joks nukrypimas nuo bendrovės tikslų įtvirtintų steigimo dokumentuose buvo tinkamas

²⁵ Davies, P., L. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 135

²⁶ Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2012, p. 29

²⁷ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

²⁸ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 270

viešiesiems juridiniams asmenims, nes tokiu būdu buvo užtikrinamas skaidrus ir viešuosius interesus atitinkantis įstaigų veikimas, tačiau privatiems juridiniams asmenims, kurių pagrindinis tikslas yra privačių interesų tenkinimas, tai yra pelno siekimas, griežtas doktrinos taikymas ne padėjo tenkinti interesus, tačiau iš esmės trukdė tai daryti. Teismai pastebėję tokią tendenciją ėmė po truputį atsisakyti aukštų standartų privačių juridinių asmenų atžvilgiu. Tai patvirtina 1880 metų byloje *A – G v Great Eastern Rly*, kurioje Lordų rūmai plečiamai aiškino įmonės tikslus įtvirtintus steigimo dokumentuose. Buvo pasisakyta, jog bendrovė gali sudaryti sandorius, kurie pakankamai susiję ar logiškai išplaukiantys iš tikslų nurodytų steigimo dokumentuose.²⁹ Toks sprendimas buvo palankus įmonių savininkams, nes suteikė galimybę išplėsti veiklos sritis be rizikos, jog sandoriai bus pripažinti *ultra vires*. Taip pat buvo pastebima tendencija, jog vis daugiau įmonių savo veiklos tikslus steigiamuosiuose dokumentuose stengiasi išplėsti, padaryti ne tokius konkrečius, jog esant poreikiui galėtų pagrįsti beveik bet kokią veiklą. Ginčų kylančių dėl sandorių neatitikimo bendrovės tikslams iš esmės sumažėjo, tačiau problema liko neišspręsta³⁰.

1.2.2. Moderni *ultra vires* doktrina

Modernios *ultra vires* doktrinos atsiradimą galime sieti su Pirmosios bendrovių direktyvos atsiradimu, bei jos įgyvendinimu valstybėse narėse. Vienas iš tikslų priimant šią direktyvą buvo harmonizuoti reglamentavimą dėl bendrovių priimtų įsipareigojimų galiojimo. Direktyvos preambuleje taip pat aiškiai išreikštas siekis nustatyti kiek įmanoma labiau ribojančius pagrindus, kuriais remiantis bendrovės vardu priimti įsipareigojimai negalioja taip užtikrinant trečiųjų šalių apsaugą. Direktyva buvo rengiama atsižvelgiant į kelis skirtingus požiūrius į tai kaip turi būti taikoma *ultra vires* doktrina, kuriuos lėmė skirtingas suvokimas apie juridinių asmenų atstovavimo prigimtį (plačiau skirtingas *ultra vires* sampratas aptarsime darbo 1.3 poskyryje). Taip pat įtvirtintas pažangus požiūris atsisakyti netiesioginio pranešimo doktrinos taikymo trečiosioms šalims *ultra vires* doktrinos taikymo kontekste. Visų šių siekių ir harmonizavimo rezultatas buvo išreikštas direktyvos 9 straipsnyje: “1. Bendrovės organų įvykdyti veiksmai įpareigoja bendrovę net ir tada, kai tokie veiksmai nėra viena iš bendrovės veiklos sričių, išskyrus atvejus, kai tokie organai atliko veiksmus, viršydami įgaliojimus, kuriuos šiems organams suteikia ar leidžia suteikti įstatymas.

²⁹ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 270

³⁰ Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 271

Tačiau valstybės narės gali numatyti, kad bendrovė nėra įpareigota, jei tokie veiksmai nėra viena iš bendrovės veiklos sričių ir jei ji įrodo, kad trečioji šalis tai žinojo arba pagal aplinkybes negalėjo to nežinoti; įstatų atskleidimas nėra pakankamas įrodymas. 2. Bendrovės organų įgaliojimų apribojimų, kuriuos nustato bendrovės įstatai arba kompetentingų organų sprendimas, negali užginčyti trečiosios šalys, netgi jeigu jie buvo skelbti. 3. Jei nacionaliniai įstatymai numato, kad įgaliojimus atstovauti bendrovei, nukrypstant nuo šį klausimą reglamentuojančių teisės aktų, gali suteikti įstatai vienam asmeniui ar keletui kartu veikiančių asmenų, tie įstatymai gali numatyti, kad tokia įstatų nuostata gali būti remiamasi prieš trečiąsias šalis su sąlyga, kad ji susijusi su bendraisiais įgaliojimais atstovauti; klausimas, ar tokia įstatų nuostata gali būti remiamasi prieš trečiąsias šalis, turi būti sprendžiamas vadovaujantis 3 straipsniu.³¹

Kaip matome pirmoji straipsnio dalis numato bendrą taisyklę, jog bendrovės veiksmai neatitinkantys bendrovės veiklos sričių yra įpareigojantys. Taip pat numatytos kelios išimtys, kada visgi *ultra vires* doktrina turi būti taikoma: (1) kai bendrovės organai veikia viršydami įgaliojimus numatytus įstatyme, (2) kai trečioji šalis žinojo arba turėjo žinoti apie bendrovės veiklos pobūdį, nelaikant įstatų atskleidimo fakto, kaip pakankamo įrodymo. Antrosios išimties taikymas priklauso nuo šalies narės pasirinkimo įgyvendinant šią direktyvą, tačiau yra užkertamas kelias taikyti netiesioginio pranešimo doktriną.

Antroji straipsnio dalis yra skirtas *ultra vires* sandoriams, kurie sudaryti viršijus valdymo organų kompetenciją. Tokie sandoriai bendruoju atveju yra galiojantys, šiuo atveju galima viena išimtis, kurios atveju *ultra vires* doktrina būtų taikoma – sandoriai negalioja, jei yra viršijama įstatyme numatyta valdymo organų kompetencija.

Trečioji straipsnio dalis numato, jog valstybė narė gali numatyti teisę bendrovei remtis tinkamai išviešinta kiekybinio arba vienasmenio atstovavimo taisykle prieš trečiuosius asmenis. Taigi trečioji straipsnio dalis leidžia taikyti *ultra vires* doktriną nepriklausomai nuo trečiųjų asmenų sąžiningumo, nes visais atvejais, kai bus pažeista tinkamai išviešinta kiekybinio ar vienasmenio atstovavimo taisyklė tokie sandoriai galės būti pripažįstami negaliojančiais. Būtina paminėti, jog direktyva neleidžia numatyti taisyklės, jog sandoriai bus negaliojantys, kai kiekybinis atstovavimas numatytas tik tam tikriems sandoriams³².

³¹ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji tarybos Direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L 65 Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 17 tomas 001 p. 3 - 7

³² Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

Apibendrinus galima teigti, jog *ultra vires* doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims buvo labai apribotas. Pasirinktas pažangus požiūris ginti trečiasias šalis, atsisakyti netiesioginio pranešimo doktrinos *ultra vires* doktrinos taikymo kontekste.

Šios direktyvos nuostatos buvo įgyvendintos ir Jungtinėje Karalystėje, kas iš esmės pakeitė ten vyravusią klasikinę *ultra vires* doktriną. Taip pat šios nuostatos buvo įgyvendintos ir Lietuvoje priėmus naująjį Civilinį kodeksą³³. *Ultra vires* doktrinos raidą plačiau aptarsime kitame poskyryje.

1.2.3. *Ultra vires* doktrinos raida Lietuvoje

Lietuvoje ilgą laiką galiojo klasikinė *ultra vires* doktrina. Senasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas³⁴ numatė specialųjį teisnumą juridiniams asmenims - „juridinis asmuo turi civilinį teisnumą sutinkamai su nustatytais jo veiklos tikslais.“³⁵. Taigi visi juridinio asmens veiksmai, tiek viešojo, tiek privataus, privalėjo atitikti steigimo dokumentuose nurodytus tikslus. Minėto kodekso 49 str. numatė, jog „negalioja sandoris, juridinio asmens sudarytas, prieštaraujant tikslams, nurodytiems jo steigimo dokumentuose ar bendruose tos rūšies organizacijų nuostatuose.“ Lietuvos mokslo doktrinoje tuo metu nebuvo diskutuojama apie *ultra vires* doktriną. Juridinių asmenų sandorių, kurie negalioja dėl prieštaravimo veiklos tikslams buvo aptariami tik kalbant apie juridinių asmenų teisnumą bei veiksnumą. Štai 1998 m. civilinės teisės vadovėlyje³⁶ apibrėžiama, jog juridinio asmens teisnumą sąlygoja jo įsteigimo tikslai bei paskirtis. Pabrėžiama, jog juridinių asmenų teisnumas nėra lygus, nes jį nulemia įstatymai bei įstatatai. Juose įtvirtinamos veiklos sritys, uždaviniai, kai kuriais atvejais net sandorių rūšys, kuriuos gali sudaryti juridinis asmuo. Kadangi įstatatai nepateikia išsamaus galimų sandorių sąrašo, todėl juridinio asmens teisnumą lemia jo paskirtis. Padaroma išvada, jog juridinių asmenų teisnumas yra specialusis (neišskiriant viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų – *aut. p.*), tačiau pasisakoma, jog privačiųjų juridinių asmenų teisnumas yra platesnis nei viešųjų, nes jie sukurti viešųjų funkcijų įgyvendinimui.

Teismų praktikoje senojo Civilinio kodekso 49 str. buvo taikomas tiek privatiems juridiniams asmenim, tiek viešiesiems juridiniams asmenims. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertindamas garanto rašto galiojimą (santykio šalys privatūs juridiniai asmenys) pasisakė, jog įmonė pažeidė įstatus sudarydama sandorį, kuris prieštarauja bendrovės tikslams. Kolegijos nuomone vien

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

³⁴ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138

³⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138

³⁶ Mikelėnas, V., *et. al.*, Civilinė teisė. Kaunas: *Vijusta*, 1998, p. 149

šio pagrindo pakanka sandorį pripažinti negaliojančiu.³⁷ Kitoje byloje taip pat vertinant garantinio rašto galiojimą, tačiau šiuo atveju viena iš šalių buvo valstybinė įmonė, teismas pasisakė, jog viešasis juridinis asmuo turi specialųjį teisnumą, t. y. gali sudaryti tik tokius sandorius, kurie skirti jų funkcijoms bei uždaviniams įgyvendinti, kuriuos nustato jų nuostatai.³⁸

Nors teisinis reguliavimas iš esmės numatė specialųjį teisnumą tiek viešiesiems, tiek privatesiems juridiniams asmenims, tačiau įvertinus teismų praktiką matyti, jog senojo civilinio kodekso 26 str. bei 49 str. taikymas privatiems asmenims nebuvo dažnas.

Priimant naująjį Civilinį kodeksą³⁹ buvo nuspręsta specialųjį teisnumą palikti tik viešiesiems juridiniams asmenims, o privatesiems juridiniams asmenims suteikti bendrąjį civilinį teisnumą. Juridinių asmenų teisnumas nustatytas 2.74 str., kuriame nurodoma, jog privatieji juridiniai asmenys gali turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas. Taigi lyginant su iki prieš tai galiojusiu Civiliniu kodeksu matome, jog privačių juridinių asmenų teisnumas išplečiamas ir nesiejamas tik su veiklos tikslais įvardytais steigimo dokumentuose. *Ultra vires* doktrina pagal naująjį Civilinį kodeksą pilna apimtimi taikoma viešiesiems juridiniams asmenims, o privatesiems juridiniams asmenims tik esant tam tikroms aplinkybėms. *Ultra vires* doktrinos ribojimą privatiems juridiniams asmenims numato naujojo Civilinio kodekso 1.82 str. 1 d. ir 2.83 str. Tokios nuostatos naujajame Civiliniame kodekse atsirado ne atsitiktinai, taip buvo siekiama suderinti Lietuvos nacionalinę teisę reglamentuojančią bendrovių teisę su Europos Sąjungos bendrovių teise. Buvo įgyvendintos Pirmosios bendrovių direktyvos⁴⁰ nuostatos dėl *ultra vires* taikymo, t. y. direktyvos 9 straipsnis. (vėliau ši direktyva buvo pakeista 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/101/EB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš Sutarties 48 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių siekiant apsaugoti narių ir trečiųjų asmenų interesus, koordinavimo, siekiant suvienodinti tokias apsaugos priemones. Nuostatos reglamentuojančios *ultra vires* taikymą iš esmės nepasikeitė, senosios direktyvos 9 straipsnis perkeltas į 10 straipsnį).

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1995 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3T-44).

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-888/2002)

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁰ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji tarybos Direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L 65 Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 17 tomas 001 p. 3 - 7

Vertinant pirmosios bendrovių direktyvos įgyvendinimą Lietuvoje būtina pastebėti, jog naujajame civiliniame kodekse įtvirtintos nuostatos reglamentuojančios *ultra vires* doktrinos taikymą ne visiškai atitinka Europos Sąjungos teisės nuostatas. Tai pastebi ir kiti autoriai⁴¹.

Direktyvos 9 straipsnio 1 punktą atitinkamai perkeltas į naujojo Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalį, kuri numato, jog privataus juridinio asmens valdymo organų sudaryti sandoriai prieštaraujantys juridinio asmens tikslams gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita šalis veikė nesąžiningai. Juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimas nelaikytinas kaip pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas. Taigi yra perkeliama bendra taisyklė, jog sandoriai neatitinkantys bendrovės tikslų yra įpareigojantys. Taip pat numatyta išimtis, jog *ultra vires* bus taikoma, jei kita šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad sudarytas sandoris prieštarauja veiklos tikslams. Kaip matome direktyvos 9 straipsnio pirmoje dalyje numatytos išimties, kai *ultra vires* gali būti taikoma nepaisant kitos šalies sąžiningumo, t. y. tokiu atveju, kai sandoris sudarytas nesilaikant įstatyme numatytų tikslų ar numatytos kompetencijos, nepateko į naująjį Civilinį kodeksą.

Direktyvos 9 straipsnio 2 punktą perkeltas į Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalį, t. y. jog privataus juridinio asmens sudaryti sandoriai pažeidžiant steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai. Juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimas nelaikytinas kaip pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas. Taip pat sandorių, sudarytų pažeidžiant privačiojo juridinio asmens organų kompetenciją galiojimą reguliuoja ir Civilinio kodekso 2.83 straipsnis. Bendroji taisyklė, jog sandoriai sudaryti viršijus steigimo dokumentuose numatytą valdymo organų kompetenciją yra galiojantys. Numatyta išimtis, jog esant kitos šalies nesąžiningumui *ultra vires* doktrina gali būti taikoma, tačiau kita šalis žinojo arba turėjo žinoti apie tokį kompetencijų viršijimą, nelaikant steigimo dokumentų paskelbimo fakto, kaip pakankamo šalies nesąžiningumo įrodymo. Lyginant direktyvos 9 straipsnio 2 punktą ir 1.82 straipsnio 1 dalį matome, jog į teisinį reguliavimą Lietuvoje nepateko nuostata, numatanti, jog *ultra vires* doktrina gali būti taikoma nepaisant trečiosios šalies sąžiningumo, jei buvo viršyta valdymo organo kompetencija numatyta įstatyme.

Direktyvos 9 straipsnio 3 punktą įgyvendintas naujojo Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalyje, kuri numato, jog tinkamai išviešinta kiekybinio atstovavimo taisyklė numatyta privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose gali būti pagrindas taikyti *ultra vires*, jei veiksmai atliekami nesilaikant kiekybinio atstovavimo taisyklės. Direktyvos 9 straipsnio 3 punktą taip pat

⁴¹ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

numato, jog kiekybinio atstovavimo nuostata gali būti remiamasi prieš trečiąsias šalis su sąlyga, kad ji susijusi su bendraisiais įgaliojimais atstovauti. Naujojo Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalis nekonkretizuoja, jog kiekybinio atstovavimo taisykle gali remtis tik tuomet kai ji numatyta visiems juridinio asmens valdymo organų veiksmams.

Apibendrinant galima teigti, jog *ultra vires* doktrinos taikymą privatiems juridiniams asmenims Lietuvoje reglamentuojančios naujojo Civilinio kodekso normos doktrinos pritaikymą riboja labiau nei Pirmojoje bendrovių direktyvoje numatytos normos. Galima sutikti su A. Smaliuko ir V. Pacenkaitės nuomone, jog nukrypimas nuo Direktyvos nuostatų nėra geras reiškinys. Direktyvos išreiškia lyginamąją teisėtyrą paremtą kompromisą tarp nacionalinės teisės sistemų, tai manytina, jog direktyvoje numatyta galimybė taikyti *ultra vires* doktriną bendrovės valdymo organams viršijus įstatyme numatytą kompetenciją, turėjo patekti ir į Lietuvos teisinę sistemą.⁴² *Ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims iš esmės nesikeitė priėmus naująjį Civilinį kodeksą. Toks pasirinkimas yra sveikintinas, nes *ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems asmenims būtinas siekiant skaidrumo bei tinkamo viešųjų interesų tenkinimo.

⁴² Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

1.3. *Ultra vires* doktrinos samprata

1.3.1. *Ultra vires* doktrinos esmė civilinėje teisėje

Iš lotynų kalvos išvertus *ultra vires* reiškia „daugiau, negu leidžia jėgos“⁴³. Kitame žodyne⁴⁴ *ultra vires* kaip teisinė sąvoka aiškinama kaip „ne pagal įgaliojimus, viršijantis įgaliojimus, civilinio teismo ribas“ taip pat šiame žodyne atskleidžiama ir *ultra vires* doktrinos lingvistinė reikšmė „įgaliojimų viršijimo doktrina (pagal kurią juridinio asmens sutartys, sudarytos viršijant šio asmens įgaliojimų ribas, yra negaliojančios)“.

Mokslinėje literatūroje *ultra vires* doktrinos samprata civilinėje teisėje atskleidžiama siaurąja ir plačiąja prasme. Siaurąja prasme, *ultra vires* doktrina reiškia, jog negaliojantys ir juridinio asmens neįpareigojantys sandoriai yra tie, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams, plačiąja prasme *ultra vires* doktrina reiškia, jog negalioja sandoriai, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams, taip pat negalioja ir tie sandoriai, kurios sudarė juridinio asmens valdymo organai viršiję savo kompetenciją.⁴⁵

Taigi *ultra vires* doktrinos samprata apima kelis aspektus:

- (1) juridinio asmens sandoriai, kurie prieštarauja jo steigimo dokumentuose nurodytiems tikslams yra negaliojantys;
- (2) juridinio asmens valdymo organų sudaryti sandoriai viršijus kompetenciją taip pat yra negaliojantys;

Skirtingas *ultra vires* supratimas civilinėje teisėje dažniausiai siejamas su skirtingai suprantama juridinių asmenų atstovavimo prigimtimi. Yra kelios skirtingą paaiškinimą pateikiančios teorijos, koku būdu bendrovės valdymo organai gali veikti jos vardu: (1) įgaliojimo teorija (taip pat vadinama atstovavimo teorija, ang. *agency theory*), (2) organinė teorija (vok. *Organtheorie*)⁴⁶.

Įgaliojimo teorija yra kilusi iš Romėnų teisės, vėliau ji buvo įtvirtinta Napoleono kodeksuose, dėl to nėra svetima daugeliui Europos šalių. Bendrovės valdymas pagal šią teoriją suprantamas kaip atstovo santykis su atstovaujamoju, t.y. bendrovės valdymo organų nariai yra akcininkų atstovai. Taigi juridinis asmuo veikia per savo atstovus, o jų įgaliojimų apimtis gali būti ribojama atstovaujamojo. Ši teorija galiojo daugelyje Europos Bendrijos šalių, išskyrus Vokietiją,

⁴³ Bartoševičienė, V., et al, *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2013, p. 887.

⁴⁴ Armalytė, O., Pažūsis, L., *Anglų – lietuvių kalbų teisės žodynas*, Vilnius: Alma littera, 1998, p. 498.

⁴⁵ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

⁴⁶ Edwards, V., *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 49

iki priimant pirmąją bendrovių direktyvą. Ši teorija taip pat galiojo ir Jungtinėje Karalystėje.⁴⁷ Tai buvo vienintelė teorija, pagal kurią akcininkas išsaugodavo teisę bet kada atsisakyti atstovo paslaugų, galėdavo savavališkai riboti ar keisti atstovo teisių turinį bei apimtį. Įgaliojimo teorija kartu su netiesioginio pranešimo doktrina (ang. *constructive notice*) sudarė sąlygas taikyti neribotą *ultra vires* doktriną, t. y. kad sandoriai sudaryti viršijus steigimo dokumentuose nurodytus juridinio asmens tikslus ar valdymo organų kompetenciją negalioja, nepaisant kitos šalies sąžiningumo. Įgaliojimo teorija nebėra taikoma net ir anglosaksų šalyse, kur akcininkų teisių apsauga yra ypač ginama.⁴⁸

Organinė teorija yra kilusi iš realinės juridinių asmenų prigimties teorijos. Ši teorija išplėtotą bei įtvirtintą Vokietijos teisinėje sistemoje ir yra visiškai priešinga prieš tai aptartai įgaliojimo teorijai. Pagal organinę teoriją juridinio asmens valdymo organas yra ne atstovas, o juridinio asmens sudedamoji dalis. Kadangi valdymo organas veikia, kaip pati bendrovė, o ne kaip atstovas, dėl to jo galios negali būti apribotos kito tos bendrovės organo sprendimais.⁴⁹ Ši teorija iš esmės teigia, jog juridinio asmens valdymo organai nėra juridinio asmens įgaliotiniai taip kaip suprantama civilinėje teisėje, jų veiksmai prilyginami juridinio asmens veiksmams. Remiantis Vokietijoje vyravusia organinę teoriją, Vokietijos teisinis reguliavimas numatė, jog bendrovės sandorių teisėtumas nepriklausė nuo bendrovės tikslų įvardytų steigimo dokumentuose. Sandorio teisėtumas galėjo būti vertinamas tik bendrovės vardu veikiančio valdymo organo įgaliojimų apimties kontekste. Įgaliojimų apimtis, kurią gali numatyti kiti bendrovės organai, pavyzdžiui bendrovės akcininkai, yra griežtai apibrėžti įstatymu. Bendrovės neįpareigoja veiksmai, kurie buvo atlikti valdymo organo, jei remiantis minėtais įstatymais jis tokios teisės neturėjo.⁵⁰ Taigi remiantis vokiška organine teorija *ultra vires* doktrina gali būti taikoma tuo atveju, kai juridinio asmens valdymo organas veikia viršydamas įstatyme numatytą kompetenciją, o tuo atveju kai tam tikri juridinio asmens valdymo organo veikos ribojimai numatyti steigimo dokumentuose, o ne konkrečiame įstatyme, yra ginami sąžiningi tretieji asmenys, ir *ultra vires* sandoris bendrovei tokiu atveju yra įpareigojantis.

Šalyse, kuriose vyravo įgaliojimo teorija taip pat galiojo ir netiesioginio pranešimo doktrina. Buvo preziumuojama, jog trečioji šalis žino apie atstovui suteiktą įgaliojimų ribas, kitaip

⁴⁷ Edwards, V., *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 49

⁴⁸ Pakalniškis, V. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 390

⁴⁹ Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2012, p. 37

⁵⁰ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

tariant buvo taikoma netiesioginio pranešimo doktrina. Vokietijoje, kur vyravo organinė teorija, kuri nenumatė netiesioginio pranešimo doktrinos, taip buvo ginami sąžiningi tretieji asmenys. Organinės teorijos atveju faktas apie valdymo organo galios ribojimą galėjo būti panaudojamas tik tuo atveju, kai tokie ribojimai valdymo organui buvo numatyti įstatymuose. Abejų šių teorijų pagrindu, o tiksliau tam tikru kompromisu tarp jų, buvo parengtas Pirmosios Tarybos direktyvos straipsnis reglamentuojantis *ultra vires* doktrinos taikymą. Iš vienos teisinės sistemos paimamas *ultra vires* doktrinos taikymo principas, iš kitos, jog sąžiningos trečiosios šalys neturi prarasti apsaugos. Taip pat į direktyvos straipsnį pateko nuostata, jog *ultra vires* doktrina taikoma tuomet, kai buvo pažeista juridinio asmens valdymo organų kompetencija numatyta įstatyme. Nuostata dėl *ultra vires* doktrinos taikymo, kai viršyta įstatyme numatyta valdymo organų kompetencija nepateko į Lietuvos teisinį reguliavimą įgyvendinus Pirmąją Tarybos direktyvą.

Kiek kitoks Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatų aiškinimas Jungtinėje Karalystėje galimas ir dėl *ultra vires* doktrinos taikymą apibrėžiančių sąvokų vartojimo Pirmojoje Tarybos direktyvoje. Sąvoka „organas“, kuri žinoma daugelyje kontinentinės teisės tradicijos šalių (pavyzdžiui, vokiškai – *Organ*, prancūziškai – *organe*, olandiškai – *organan*), Jungtinės Karalystės teisėje yra nežinoma. Anglų kalba nepateikia bendros sąvokos, apimančios visas institucijas, kurios vienu ar kitu būdu įgyvendina bendrovės teisės ir funkcijas. Kontinentinės teisės tradicijos šalyse nacionalinė teisė nustato, kurie konkrečiai juridinio asmens organai turi teisę įpareigoti juridinį asmenį santykiuose su trečiosiomis šalimis, be kita ko apibrėžia jų įgaliojimų apimtį arba tiesiogiai teisės aktuose arba, kaip pavyzdžiui yra Jungtinėje Karalystėje, netiesiogiai, paliekant teisę nustatyti organų įgaliojimų apimtį bendrovės įstatuose.⁵¹

Svarbu paminėti, jog *ultra vires* doktrina yra žinoma ne tik civilinėje teisėje, ji taip pat gana plačiai išvystyta konstitucinėje ir administracinėje teisėje. *Ultra vires* doktrina konstitucinėje ir administracinėje teisėje paprastai reiškia, jog viešojo administravimo subjektas negali peržengti jam suteiktų diskrecijos ribų, viršyti savo įgaliojimų. Pagal pažeidimus *ultra vires* doktriną konstitucinėje ir administracinėje teisėje galima suskirstyti į tris rūšis: (1) esminė *ultra vires* (ang. *substantive ultra vires*), kai viešojo administravimo subjektas veikia peržengdamas savo diskrecijos ribas, (2) procedūrinė *ultra vires* (ang. *procedural ultra vires*), kai valstybinė institucija priima sprendimą pažeisdama sprendimo priėmimo bei paskelbimo procedūras, nors ir turi kompetenciją tokį sprendimą priimti, (3) piktnaudžiavimas įgaliojimais (ang. *abuse of powers*), kai nėra pažeidžiamos procedūros ar priskirta kompetencija, tačiau yra priimami nepagrįsti bei neteisingi

⁵¹ Edwards, V., *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 48 – 49

sprendimai. *Ultra vires* doktrina konstitucinėje ir administracinėje teisėje administracinės yra priemonė, skirta įvertinti, ar nebuvo piktnaudžiaujama diskrecijos teise.⁵² Civilinėje teisėje taikoma *ultra vires* doktrina iš esmės skiriasi, t. y. skirtingos taikymo sąlygos, subjektai bei pasekmės. Šio darbo objektas ir išsikelti uždaviniai neapima *ultra vires* doktrinos analizės konstitucinėje ar administracinėje teisėje, todėl toliau darbe nebus aptariamas *ultra vires* doktrinos taikymas kitose, ne civilinės teisės, šakose.

1.3.2. *Ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems ir privatiesiems juridiniams asmenims

Juridiniai asmenys būna įvairių formų ir kiekviena iš tų formų turi tik jai individualiai būdingą specifiką. Įvairūs juridinių asmenų formų skirtumai leidžia rasti skirtingas juridinių asmenų klasifikacijas, t. y. skirstymą į tam tikras rūšis. Vienas iš juridinių asmenų klasifikavimo būdų yra juos skirti pagal veiklos tikslus į viešuosius ir privačiuosius juridinius asmenis.⁵³ Civilinio kodekso 2.34 straipsnis patvirtina, jog toks skirstymas egzistuoja ir Lietuvoje. Minėtame straipsnyje apibrėžiama, jog „*Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.)*“, o „*privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus*“⁵⁴.

Vienas iš juridinių asmenų požymių yra jų civilinis teisnumas – galėjimas turėti ir savo veiksmais įgyvendinti konkrečias civilinių įstatymų nurodytas ar jų nedraudžiamas teises ir pareigas. Juridinis asmuo teisnumą ir veiksnumą įgyja vienu metu, t. y. kai jis įregistruojamas, dėl to kabant apie juridinį asmenį vartojama tik teisnumo sąvoka.⁵⁵ Juridinių asmenų teisnumas reglamentuojamas Civilinio kodekso 2.74 straipsnyje, kuris numato, jog viešieji juridiniai asmenys turi specialųjį teisnumą, o privatieji juridiniai asmenys turi bendrąjį teisnumą.

Kaip jau aptarta ankstesniuose skyriuose įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui specialusis teisnumas buvo paliktas tik viešiesiems juridiniams asmenims, o privatiesiems suteiktas bendrasis teisnumas, taip buvo apribotas *ultra vires* doktrinos taikymas privatiesiems juridiniams asmenims. Lietuvos teisės mokslo doktrinoje galime rasti nuomonę, jog *ultra vires* doktrina

⁵² Urmonas, A. Administracinės diskrecijos esmė ir diskrecijos kontrolės galimybės. Vilnius: Jurisprudencija, 2002, t. 32 (24), p. 59

⁵³ Vileita, A. et al, *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 226

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

⁵⁵ Vileita, A. et al, *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 225

privatiems juridiniams asmenims apskritai nebėra taikoma⁵⁶. Darbo autoriaus nuomone *ultra vires* doktrina taikoma ne tik viešiesiems juridiniams asmenims, bet ir privatiesiems juridiniams asmenims. Be abejonės doktrinos taikymas viešiesiems ir privatiesiems juridiniams asmenims turi esminių skirtumų: (1) viešiesiems juridiniams asmenims taikoma neribota *ultra vires* doktrina, t. y. sandoriai sudaryti pažeidžiant viešojo juridinio asmens kompetenciją bei neatitinkantis steigimo dokumentuose numatytų tikslų nesukelia prievolių juridiniam asmeniui. (2) privačių juridinių asmenų sandoriai sudaryti viršijus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją ar neatitinkantys veiklos tikslų įtvirtintų steigimo dokumentuose bendru atveju galioja, tačiau įstatyme yra numatomi keli atvejai, kai *ultra vires* doktrina gali būti taikoma privačių juridinių asmenų atžvilgiu.

Įvertinus *ultra vires* doktrinos taikymo reguliavimą naujajame Civiliniame kodekse galima išskirti tokius atvejus, kai *ultra vires* doktrina gali būti taikoma privatiems juridiniams asmenims:

(1) kai sandoris sudarytas privataus juridinio asmens prieštarauja jo tikslams numatytiems steigimo dokumentuose ir kita šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad toks sandoris prieštarauja veiklos tikslams (CK 1.82 str. 1 d.);

(2) kai sandoris sudarytas privataus juridinio asmens viršijus valdymo organų kompetenciją numatytą jo steigimo dokumentuose ir kita šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad toks sandoris prieštarauja juridinio asmens valdymo organų kompetencijai, numatyta jo steigimo dokumentuose (CK 1.82 str. 1 d. ir 2.83 str. 1 d.);

(3) kai privatus juridinis asmuo numato kiekybinį atstovavimą, t. y. jog juridinio asmens vardu gali veikti tik keli valdymo organo nariai kartu ar valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir dalyvis kartu. Toks kiekybinis atstovavimas turi būti numatytas privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose, bei tinkamai nurodytas ir paskelbtas Juridinių asmenų registre. Taigi *ultra vires* doktriną galima taikyti neginant trečiųjų šalių nepriklausomai nuo jų sąžiningumo visais atvejais, kai yra pažeidžiama tinkamai išviešinta kiekybinio atstovavimo taisyklė (CK 2.83 str. 2 d.).

⁵⁶ Baranauskas, E., et al, Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 229

Tai jog *ultra vires* doktrina Lietuvoje gali būti taikoma ir privatiems juridiniams asmenims patvirtina ir naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota teisminė praktika. 2014 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje⁵⁷ teismas pripažino privataus juridinio asmens sudarytą akcijų pirkimo – pardavimo sutartį negaliojančią 1.82 straipsnio pagrindu, t. y. kaip sandorio prieštaraujančio privataus juridinio asmens veiklos tikslams. 2015 m. kovo 10 d. byloje 1.82 straipsnio pagrindu pripažino negaliojančią privataus juridinio asmens sudarytą automobilio pirkimo – pardavimo sutartį.

Nors ir stipriai susiaurintos galimybės taikyti *ultra vires* doktriną privatiems juridiniams asmenims, tačiau tai nereiškia, jog doktrinos taikymas jiems nėra įmanomas iš viso. *Ultra vires* doktrinos taikymas yra vienas iš būdų pripažinti sandorį negaliojančiu, tendencija, jog yra siaurinamos galimybės pripažinti sandorius negaliojančiais pastebimos ir reglamentuojant bei taikant kitus sandorio negaliojimo pagrindus. Teisinėje literatūroje yra pastebima ir daugiau atvejų, ne tik *ultra vires* doktrinos taikymo privatiems asmenims apribojimai, kai sandorių negaliojimo atvejai susiaurinami lyginant su ankstesniu reguliavimo: (1) sandorių prieštaraujančių įstatymų reikalavimas, susiaurinant iki prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms, (2) įtvirtinta galimybė patvirtinti nuginkijamą sandorį bei tokio patvirtinimo prezumpcija (CK 1.79 str.), (3) taip pat apribotas teisinių pasekmių taikymas paprastos rašytinės formos nesilaikymo atveju (CK 1.93 str. 6 d.)⁵⁸.

Išanalizavus Lietuvos teisinį reguliavimą, bei teismų praktiką galima teigti, jog pasitvirtino baigiamajame magistriniame darbe išsikeltas ginamasis teiginys, jog Lietuvoje privatiems juridiniams asmenims yra taikoma ribota *ultra vires* doktrina.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-398/2014).

⁵⁸ Drazdauskas, S. Favor contractus principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*. 2007, 64: 22-33

2. *ULTRA VIRES* DOKTRINOS TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

2.1. *Ultra vires* doktrinos taikymo sąlygos

Šiuolaikinė civilinė teisė pabrėžia poreikį saugoti civilinės apyvartos stabilumą, teisinį tikrumą bei apibrėžtumą. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje pasisakoma, jog turi būti siekiama išsaugoti sutartis (*favor contractus* principas), ginami sąžiningų trečiųjų asmenų interesai.⁵⁹ Įstatymai numato ribotą galimybę nugincyti privataus juridinio asmens sandorius, sudarytus pažeidžiant jų teisnumą, taip saugodami trečiųjų sąžiningų asmenų interesus. Toks santykių reglamentavimas *inter alia* grindžiamas į nacionalinę teisę perkeltomis Pirmosios bendrovių direktyvos nuostatomis, todėl aiškintinas atsižvelgiant į direktyvoje įtvirtintus tikslus, vienas iš kurių yra siekis užtikrinti trečiųjų šalių apsaugą, priimant nuostatas, kiek įmanoma ribojančias pagrindus, kuriais remiantis bendrovės vardu priimti įsipareigojimai negalioja⁶⁰.

Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio nugincijimo sąlygos bei pagrindai įtvirtinti civilinio kodekso 1.82 straipsnyje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje dėl galimybės ginčyti juridinio asmens sudarytus sandorius remiantis tuo, jog pastarieji prieštarauja juridinio asmens teisnumui, t. y. prieštaraujant juridinio asmens steigimo dokumentuose nurodytiems tikslams ar nustatytai jo valdymo organų kompetencijai, yra pasisakoma, kad siekiant nugincyti sandorį Civilinio kodekso 1.82 straipsnio pagrindu, būtina nustatyti tam tikrą teisiškai reikšmingų aplinkybių visumą:

- (1) viešasis ar privatusis juridinis asmuo sudarė sandorį;
- (2) nustatoma ar sudarytas sandoris pažeidė juridinio asmens steigimo dokumentuose įtvirtintus tikslus ar juridinio asmens valdymo organų kompetenciją;
- (3) jei sandoris sudarytas privataus asmuo būtina įvertinti ar kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams ar valdymo organų kompetencijai;
- (4) jei yra konstatuojamas juridinio asmens interesų pažeidimas, būtina spręsti, ar konkrečiu atveju yra pagrindas ginti pažeistas šio juridinio asmens teises pripažįstant jo sudarytą sandorį negaliojančiu ar paliekant jam teisę apginti pažeistus interesus kitais teisių

⁵⁹ Pakalniškis, V. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 89

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-17/2011)

gynimo būdais (pavyzdžiui, reiškiant ieškinį dėl nuostolių atlyginimo savo valdymo organams, sudariusiems tokį sandorį).⁶¹

Taigi siekdami taikyti *ultra vires* doktriną viešajam juridiniam asmeniui turėsime įrodyti, jog sandorį sudarė viešasis juridinis asmuo, jog sandoris sudarytas pažeidžiant juridinio asmens tikslus įtvirtintus steigimo dokumentuose arba / ir valdymo organų kompetencijos pažeidimą ir ar yra pagrindas ginti pažeistas juridinio asmens teises. *Ultra vires* doktrinos įstatyminis taikymo pagrindas viešiesiems juridiniams asmenims gali būti civilinio kodekso 1.82 straipsnio 2 dalis, 2.74 straipsnio 2 dalis bei 2.84 straipsnis. Siekdami taikyti *ultra vires* doktriną privatiems juridiniams asmenims turėsime įrodyti, jog sandorį sudarė privatus juridinis asmuo, jog sandoris sudarytas pažeidžiant juridinio asmens tikslus įtvirtintus steigimo dokumentuose arba / ir valdymo organų kompetencijos pažeidimą, jog yra pagrindas ginti pažeistas juridinio asmens teises bei tai, jog kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad sudarytas ginčijamas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams ar valdymo organų kompetencijai.

Ultra vires doktrinos taikymo sąlygas geriausiai galima atskleisti analizuojant teismų praktiką bei dažniausiai pasitaikančias praktines situacijas. Toliau darbe bus atskirai aptariamoms *ultra vires* doktrinos taikymo sąlygoms viešiesiems ir privatesiems juridiniams asmenims, dažniausiai praktikoje pasitaikančios situacijos, praktikoje kylančios problemos bei teisinės pasekmės kylančios pritaikius *ultra vires* doktriną.

2.2. *Ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims

2.2.1. Viešasis juridinis asmuo ir jo tikslų pažeidimai

Civilinis kodeksas numato, jog „viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.)“⁶². Šioje normoje įtvirtinti du kriterijai būdingi viešajam juridiniam asmeniui:

- (1) viešojo juridinio asmens tikslas yra tenkinti viešuosius interesus,
- (2) naudos sau ne siekimas.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos dviračių sporto federacija v. Klaipėdos miesto sporto klubas „Helios sport“* (bylos Nr. 3K-3-131/2012)

⁶² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.34 straipsnio 2 dalis

Viešojo intereso sąvoka įstatymuose neatskleista. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime yra pasisakęs, jog „viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai *inter alia* visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti, *inter alia* per teismus, pagal savo kompetenciją sprendžiančius bylas.“⁶³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad „...bylose, kylančiose iš civilinių teisinių santykių, viešasis ir privatus interesas paprastai egzistuoja kartu, neretai iš dalies sutapdami. Taigi kartais viešojo intereso gynimas kartu gali reikšti ir privataus intereso gynimą.“⁶⁴ Viešojo intereso sąvokos aiškinimas dėl jos daugiareikšmiškumo tradiciškai paliekamas teismų praktikai, o viešųjų juridinių asmenų steigimo atveju kokį viešąjį interesą užtikrins ir kaip jį įgyvendins tiksliai turi apibrėžti viešojo juridinio asmens steigėjas „viešųjų juridinių asmenų veiklos tikslai turi būti apibūdinti aiškiai ir išsamiai, nurodant veiklos sritį bei rūšį“⁶⁵. Viešųjų juridinių asmenų tikslai, nurodant veiklos sritį bei rūšį nurodomi įstatuose, arba teisės akte, jei viešasis juridinis asmuo veikia pagal teisės aktą. Apie tai, jog viešieji juridiniai asmenys steigiami viešųjų interesų tenkinimui pasisako ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas „Valstybės institucijos yra įsteigiamos tam tikriems steigimo dokumentuose ir teisės aktuose numatytiems veiklos tikslams. Tai viešieji juridiniai asmenys, kurie turi specialųjį teisnumą (CK 2.74 straipsnio 2 dalis). Vienas iš juridinio asmens požymių yra tas, kad jis gali būti ieškovas ar atsakovas teisme (CK 2.33 straipsnio 1 dalis). Valstybės institucija kaip juridinis asmuo veikia pagal specialųjį teisnumą valstybės jai pavestose srityse. Per šį asmenį valstybė įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina. CK 2.47 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyta, kad juridinio asmens įstatuose, steigimo sandoryje, bendruose nuostatuose arba teisės akte, jeigu viešasis asmuo veikia pagal teisės aktą, turi būti nurodyta, be kita ko, ir juridinio asmens veiklos tikslai. CK 2.47 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad viešojo asmens veiklos tikslai turi būti apibūdinti aiškiai ir išsamiai, nurodant veiklos sritį bei rūšį. Valstybės institucija, įgyvendindama jai priskirtus tikslus, turėdama juridinio asmens teises, turi procesines teises ir pareigas būti ieškovu ir atsakovu įgyvendinant priskirtą viešąjį interesą, taip pat materialinį teisinį valstybės interesą konkrečioje jai priskirtoje veiklos srityje.“

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje generalinis prokuroras v. AB „Lietuvos paštas“, AB „SEB Bankas“ (bylos Nr. 3K-3-536/2013)

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.47 straipsnio 2 dalis

Sąvokos „naudos sau ne siekimas“ arba kitaip tariant „pelno ne siekimas“ taip pat įstatymuose neatskleistos. Teisinėje doktrinoje pateikiama nuomonė, jog šias sąvokas reikėtų suprasti dvejopai:

- (1) viešasis juridinis asmuo pelno iš viso negauna, nes nevykdo veiklos iš kurios galėtų gauti pelno,
- (2) viešasis juridinis asmuo siekia ir gauna pelno, tačiau gautas pelnas neskirstomas steigėjams ar dalininkams.⁶⁶

Pirmuoju atveju pelno nesiekama iš viso, antruoju laikomasi pelno neskirstymo principo. Buitinėje kalboje šios sąvokos dažnai tapatinamos, nors kaip pastebima jų prasmė yra skirtinga.⁶⁷ Taigi viešojo juridinio asmens vienas iš tikslų kaip ir privačiųjų juridinių asmenų gali būti pelno siekimas, tik priešingai nei privatieji, viešasis juridinis asmuo to pelno negali skirstyti steigėjams ar dalininkams.

Civilinio kodekso 2.34 straipsnyje pateiktas viešųjų juridinių asmenų formų sąrašas nėra baigtinis „valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.“⁶⁸. Lietuvoje viešaisiais juridiniais asmenimis taip pat laikomi labdaros ir paramos fondai, politinės partijos bei politinės organizacijos, asociacijos, biudžetinės įstaigos, sodų bendrijos ir t. t.

Viešųjų juridinių asmenų sudarytiems sandoriams dėl jų pagrindinio tikslo – viešųjų interesų tenkinimo – keliama griežtesni reikalavimai dėl to jų sudaryti sandoriai gali būti nugincijami paprasčiau. Siekiant taikyti *ultra vires* doktriną viešojo juridinio asmens sudarytam sandoriui reikšmingiausia aplinkybė bus steigimo dokumentuose įtvirtintų tikslų ar juridinio asmens valdymo organų kompetencijos pažeidimas. Priešingai nei privačių juridinių asmenų atveju kitos šalies nesąžiningumo įrodyti nereikia. Tokios nuomonės laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas „Viešojo juridinio asmens sudarytų sandorių, prieštaraujančių to viešojo juridinio asmens teisnumui, pripažinimas negaliojančiais nesiejamas su kitos sandorio šalies sąžiningumu – prioritetas suteikiamas viešojo intereso gynimui, todėl sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu net tuo atveju, kai kita sandorio šalis yra sąžininga.“⁶⁹ Trečiojo asmens sąžiningumas, kai sandoris sudarytas pažeidus viešojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, bus reikšmingas tik tuo,

⁶⁶ Baranauskas, E., et al, *Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 279

⁶⁷ Šimašius, R. *Ne pelno organizacijos ir jų reglamentavimas*. [interaktyvus] Vilnius, 2006 [žiūrėta 2015-03-20] <<http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Ne-pelno-organizacijos-ir-ju-reglamentavimas.pdf>>

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.34 straipsnis

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos dviračių sporto federacija v. Klaipėdos miesto sporto klubas „Helios sport“* (bylos Nr. 3K-3-131/2012)

jog toks sąžiningas asmuo turės teisinį pagrindą reikalauti nuostolių atlyginimo dėl sandorio negaliojimo sukeltų pasekmių, tai numato civilinio kodekso 2.83 straipsnio 3 d.

2.2.2. Kelių *ultra vires* doktrinos taikymo pagrindų taikymas

Ultra vires doktrinos taikymo pagrindas viešiesiems juridiniams asmenims gali būti civilinio kodekso 1.82 straipsnio 2 d., 2.74 straipsnio 2 d. bei 2.84 straipsnis. Kiekviename iš jų vartojamos skirtingos sąvokos – prieštaravimas veiklos tikslams (1.82 str. 2 d.), viešojo juridinio asmens valdymo organų kompetencijos pažeidimas (2.84 str.), ir prieštaravimas steigimo dokumentams bei veiklos tikslams (2.74 str. 2 d.). Lingvistiškai aiškinat šios sąvokos turi skirtingas reikšmes, tačiau išanalizavus teismų praktiką pastebima, jog dažnu atveju jos vartojamos kartu, nes valdymo organų kompetencijos pažeidimas automatiškai yra ir teisnumo pažeidimas 2.74 straipsnio 2 dalies prasme. Taip pat dažnai pažeidus kompetenciją pažeidžiami ir viešojo juridinio asmens tikslai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. kovo 29 d. byloje⁷⁰ nagrinėjo ieškovo reikalavimą pripažinti sandorį negaliojantį 1.82 straipsnio pagrindu. Ieškovas nurodė, kad ginčo sandoris buvo sudarytas pažeidžiant vienasmenio valdymo organo – federacijos prezidento kompetenciją, kurią nustatė federacijos statutas. Pagal bylos faktinės aplinkybes Lietuvos dviračių sporto federacija atstovaujama federacijos prezidento sudarė jungtinės veiklos sutartį, kurios pagrindu įsipareigojo Lietuvos techninio centro dviratininkų grupei nuo 2005 iki 2008 metų kasmet skirti po 60 000 Lt finansavimą. Ginčo sutarties sudarymo metu galiojęs Federacijos statutas numatė Federacijos lėšų sudėtį, šalinius bei subjektus, kurie turi teisę tas lėšas tvarkyti, buvo numatyta, jog visas lėšas tvarko Federacijos vykdomasis komitetas. Teisėjų kolegija konstatavo, jog „...lėšų tvarkymas apima ne tik lėšų apskaitą, bet ir jų panaudojimą. Federacijos prezidentui nesuteikta teisės vienasmeniškai priimti sprendimus dėl lėšų tvarkymo, todėl įstatų (Statuto) nuostatos, kuriose nustatyti jo įgaliojimai atstovaujant Federacijai bei pasirašant dokumentus Federacijos vardu, turi būti aiškinamos sistemiškai su kitomis įstatų normomis, kuriose nustatyta, jog tarp suvažiavimų Federacijai vadovauja ir einamuosius klausimus tvarko vykdomasis komitetas, o prezidentui yra pavestos atstovaujamosios bei organizacinės funkcijos.“ Įvertinusi Federacijos statutą teisėjų kolegija priėjo išvados, jog Federacijos prezidentas nėra Federacijos lėšų tvarkytojas, todėl atstovaudamas Federaciją ir priimdamas sprendimus dėl jos lėšų panaudojimo turėjo gauti vykdomojo komiteto

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos dviračių sporto federacija v. Klaipėdos miesto sporto klubas „Helios sport“* (bylos Nr. 3K-3-131/2012)

sprendimą. Galutinis teisėjų kolegijos sprendimas buvo „[...] byloje yra nustatytos visos teisiškai reikšmingos aplinkybės, leidžiančios pripažinti, jog jungtinės veiklos sutarties dalis, kuria kasatoriaus vardu buvo prisiimti finansiniai įsipareigojimai, prieštarauja viešojo juridinio asmens teismumui, todėl yra pagrindas šią sandorio dalį pripažinti negaliojančia (CK 1.82 straipsnio 2 dalis).“ Kaip matome nustačius viešojo juridinio asmens valdymo organo kompetencijos pažeidimą sandoris buvo pripažintas negaliojančiu pagal 1.82 straipsnio 2 dalį, tai yra kaip prieštaraujantis veiklos tikslams.

Lingvistiškai aiškinant sąvokos kompetencija ir tikslas turi skirtingas reikšmes. Kompetencija – „žmogaus ar įstaigos veiklos sritis ir įgaliojimų apimtis“⁷¹, tikslas – „dalykas, į kurį taikoma, norimas, siekiamas dalykas“⁷². Matyt teismas taip argumentuodamas ir priedamas tokios išvados turi omenyje prieštaravimą viešojo juridinio asmens dokumentuose įtvirtintoms nuostatomis, kas yra platesnė sąvoka, kuri gali apimti tiek kompetencijos pažeidimą, tiek prieštaravimą veiklos tikslams atskirai ar kartu. Tačiau atlikus Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 2 dalies ir 2.84 straipsnio analizę galima daryti išvadą, jog sąvokų vartojimas ir konkretaus straipsnio taikymas nėra tik juridinės technikos problema. Tiek vieno, tiek kito straipsnio pritaikymas leidžia sandorį pripažinti negaliojančiu, tačiau teisinės pasekmės trečiajai šaliai nėra vienodos. 1.82 straipsnio 2 dalis pasisako tik dėl sandorio pripažinimo negaliojimo, tuo tarpu 2.84 straipsnio 3 dalis suteikia teisę sąžiningam trečiajam asmeniui reikalauti nuostolių atlyginimo, jei sandoris yra pripažįstamas negaliojančiu.

Apibendrintai galime teigti, jog *ultra vires* doktrinos taikymas Lietuvoje viešiesiems juridiniams asmenims nėra ribojamas. Viešųjų juridinių asmenų sudaryti sandoriai, kaip sudaryti *ultra vires*, gali būti ginčijami Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 2 dalies, 2.74 straipsnio 2 dalies bei 2.84 straipsnio pagrindu. Siekiant pripažinti viešojo juridinio asmens sandorį kaip *ultra vires* nėra keliamas reikalavimas įrodyti trečiosios šalies nesąžiningumą. Viešųjų juridinių asmenų sudaryti *ultra vires* sandoriai gali būti patvirtinami, tokiu atveju jie laikomi galiojantys nuo tokio sandorio sudarymo.

⁷¹ Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20]. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp/kompetencija>>

⁷² Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20]. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp/tikslas>>

2.2.3. Sandorių, sudarytų *ultra vires*, patvirtinimas

Nuo nuginkijamo sandorio sudarymo momento kyla tokie patys padariniai, kaip ir sudarius neydingą sandorį. Esminis skirtumas tarp neydingo ir nuginkijamo sandorio yra toks, jog sandorio šalis, nuginkijamo sandorio sudarymo atveju, išlaiko teisę tokį sandorų nugincyti. Savo turiniu nuginkijamas sandoris gali būti naudingas sandorio šalims, dėl to asmuo, kuris turi teisę gincyti sandorį gali tokios teisės atsisakyti ir nuginkijamą sandorį patvirtinti.⁷³

Sandoris sudarytas viršijus viešojo juridinio asmens kompetenciją gali būti patvirtintas, tokiu atveju jis galioja nuo jo sudarymo momento, tai numato Civilinio kodekso 2.84 straipsnio 2 d. Apibendrinus teismų praktika galima išskirti kelis atvejus, kai bus laikoma, jog viešojo juridinio asmens sandoris prieštaraujantis viešojo juridinio asmens valdymo organų kompetencijai bus laikomas patvirtintu:

(1) Sandoris patvirtintas viešojo juridinio asmens valdymo organų, turinčių tam kompetenciją; Vienas iš pavyzdžių kai pritariama sandoriui po jo sudarymo galėtų būti, kai kompetentingas valdymo organas po sudarymo akceptuoja dokumentus, priima atliktus darbus ar už juos sumoka, teismas byloje dėl vežimo sutarties patvirtinimo pasisakė: „Sprendžiant dėl Sutarties galiojimo būtina atsižvelgti ir tai, kad CK 2.84 straipsnio 2 dalyje nustatyta galimybė pritarti viešojo juridinio asmens organo *ultra vires* sudarytam sandoriui ir tokiu atveju sandoris pradeda galioti nuo jo sudarymo. Byloje teismo nustatyta, kad Sutartis buvo vykdoma, kompensuojama (iš dalies) už vežėjo suteiktas paslaugas, apeliantas naudojosi atsakovo paslaugomis užtikrinant socialiai būtinų transporto paslaugų teikimą visuomenei. Apelianto pritarimą Sutarties vykdymui patvirtina jo akceptuotos atsakovo pateiktos PVM sąskaitos-faktūros, atliktų darbų perdavimo-priėmimo aktai, paties apelianto atlikti mokėjimai, tarpusavio skolų suderinimo aktas.“⁷⁴

(2) Kai sandoris buvo įvykdytas; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 17 d. nutartyje buvo ginčijami sodų bendrijos „Taurus“ visuotinių narių susirinkimų nutarimai 2.84 straipsnio pagrindu, kaip prieštaraujantis viešojo juridinio asmens valdymo organo kompetencijai. Nutarimais buvo nuspręsta bendrijos teritorijoje tiesti vandentiekio bei nuotekų šalinimo tinklus, taip pat įrengti siurbline bei numatyta

⁷³ Baranauskas, E., et al, Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, P. 347-348

⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „Kolegita“* (bylos Nr. 2A-84/2014)

suma už darbų atlikimą ir jos apmokėjimo terminai. Teismas pasisakė, jog šioje situacijoje turi būti laikoma, jog sandoriui buvo pritarta, nes „didžioji dalis bendrijos narių sumokėjo nutarimais nustatyta įmoką už tiesiamus tinklus, taip pritardami bendrijos narių susirinkimų nutarimams dėl inžinerinių tinklų tiesimo“⁷⁵

(3) Kai sandoris iš dalies įvykdytas, dalinai vykdomas; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2013 spalio 25 d. nutartyje pasisakė, jog „CK 2.84 straipsnio 2 dalyje nustatyta galimybė pritarti viešojo juridinio asmens organo *ultra vires* sudarytam sandoriui ir tokiu atveju sandoris pradeda galioti nuo jo sudarymo. Byloje teismų nustatyta, kad Nuomos sutartis buvo vykdoma, mokama (iš dalies) už patalpų nuomą, kasatorius naudojosi ieškovui priklausančiomis patalpomis. Dėl to, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad atsakovas sudarytam sandoriui pritarė ir jį bent jau iš dalies vykdė, yra pagrįsta.“⁷⁶

Toks teisinis reguliavimas leidžia viešajam juridiniam asmeniui išsaugoti iš esmės vertingus sandorius, nepaisant to, jog pastarieji buvo sudaryti *ultra vires*. Taip išvengiama formalaus sandorių negaliojimo pagrindo taikymo, lieka galioti juridiniam asmeniui naudingi sandoriai.

2.3. *Ultra vires* doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims

Civilinio kodekso 2.34 straipsnio 3 dalis numato, jog „privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus“. Mokslinėje literatūroje remiantis naudos kriterijumi pateikiama tokia privačių interesų sąvoka - „privatūs interesai reiškia bet kokią materialią naudą (pelno dalies, turto prieaugio, paslaugų, galimybių padidėjimą ir pan.), kurią gauna ar siekia gauti privatūs asmenys – juridinio asmens steigėjai ar dalyviai.“⁷⁷ Taigi esminis viešojo ir privačiojo intereso skirtumas, jog viešasis interesas skirtas tenkinti visuomeninius poreikius, o privatusis individualius ar mažai asmenų grupei reikšmingus poreikius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisako, jog bendriausia prasme privačių juridinių asmenų tikslas yra tenkinti privačius interesus, o pagrindinis tų interesų tenkinimo būdas yra pelno siekimas⁷⁸. Konkretūs privataus juridinio asmens tikslai yra nustatomi jo steigimo dokumentuose – Lietuvos Respublikos akcinių

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. sodininkų bendrija „Taurus“* (bylos Nr. 3K-7-49/2014)

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „Nekilnojamojo turto gama“* (bylos Nr. 3K-3-516/2013)

⁷⁷ Baranauskas, E., et al, *Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 229

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Simega“ v. UAB „Balmeto Medis“* (bylos Nr. 3K-3-511/2011)

bendrovių įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 4 punktą numato reikalavimą bendrovės įstatybose nurodyti bendrovės veiklos tikslus bei objektą⁷⁹, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 4 punktą numato reikalavimą nuostatuose nurodyti individualios įmonės veiklos tikslus, nurodant veiklos sritį⁸⁰, Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3 punktą numato reikalavimą bendrovės įstatuose nurodyti bendrovės tikslą bei veiklos pobūdį⁸¹ ir t. t. Svarbu paminėti, jog privatiems juridiniams asmenims nėra keliamas reikalavimas išsamiai ir detaliam nurodyti veiklos rūšis bei sritis, kuriose jis veiks, kaip to reikalaujama viešųjų juridinių asmenų, todėl steigimo dokumentuose veiklos tikslai gali būti nurodomi labai abstrakčiai, pavyzdžiui – didmeninė prekyba, paslaugų teikimas, pelno siekimas ir pan.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pasisako, kad „CK 1.82 straipsnyje nustatyti pagrindai sandoriams pripažinti negaliojančiais savaime nėra siejami su juridinio asmens sudaromų sandorių komercine nauda. Ši aplinkybė galėtų turėti reikšmės juridinio asmens sudaromų sandorių galiojimui tik tada jei juridinio asmens teisnumą ir veiklos tikslus apibrėžiančiuose įstatymuose ar jų pagrindu sudarytuose steigimo dokumentuose būtų nurodyta pareiga sudaryti tik komerciškai naudingus sandorius. Priešingu atveju būtų neproporcingai pažeidžiamas teisinių santykių stabilumo principas. Pažymėtina, kad ūkinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo. Jei sandorius, kaip prieštaraujančius juridinio asmens teisnumui, būtų leidžiama ginčyti vien dėl to, kad jie tiesiog komerciškai nenaudingi, rinkose kiltų didelis ekonominis nestabilumas ir netikrumas, nes bet kokie vienai šaliai komerciškai nenaudingi sandoriai galėtų būti ginčijami. Suprantama, kad tokiu atveju svarbus civilinės teisės tikslas – užtikrinti sąžiningą ir teisėtą civilinę apyvartą – nebūtų pasiektas, nes būtų sudarytos kliūtys egzistuoti pačiai civilinei apyvartai“⁸².

Kaip ir minėta privačių interesų tenkinimas bendriausiu atveju reiškia pelno siekimą, tačiau egzistuoja ir pelno nesiekiantys privatūs juridiniai asmenys. Nors paprastai organizacijos, kurios nesiekia pelno yra priskiriamos prie viešųjų juridinių asmenų, tačiau yra tokių juridinių asmenų, kurių tikslas privačių interesų tenkinimas, tačiau atsisakoma veiklos susijusios su pelno siekimu, pvz. daugiabučių namų savininkų bendrijos (veiklos pobūdis gan tiksliai apibūdintas įstatymo 2

⁷⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914

⁸⁰ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas

⁸¹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Simega“ v. UAB „Balmeto Medis“ (bylos Nr. 3K-3-511/2011)

straipsnio 7 dalyje „<...>įsteigtas naudoti, valdyti, prižiūrėti bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektus arba juos sukurti bendrijos narių poreikiams, arba tenkinti kitus bendruosius poreikius.“⁸³)

Civilinio kodekso 2.74 straipsnio 1 dalyje nustatytas privačiųjų juridinių asmenų bendrasis teisnumas „Privatieji juridiniai asmenys gali turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tas, kurioms atsirasti reikalingos tokios fizinio asmens savybės kaip lytis, amžius bei giminystė.“ Dėl to *ultra vires* doktrinos taikymas šių asmenų atžvilgiu yra labai ribojamas. *Ultra vires* doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims galimas trim atvejais: (1) remiantis Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalimi, kai privataus juridinio asmens sudarytas sandoris prieštarauja veiklos tikslams ir kita šalis buvo nesąžininga, (2) remiantis Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalimi bei 2.83 straipsnio 1 dalimi, kai privataus juridinio asmens sandoris sudarytas viršijus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją ir kita šalis buvo nesąžininga, ir (3) remiantis Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalimi, kai yra pažeidžiama tinkamai išviešinta privataus juridinio asmens kiekybinio atstovavimo taisyklė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. sausio 13 d. nutartyje⁸⁴ yra išaiškinęs kokias sąlygas būtina įrodyti siekiant pripažinti privataus juridinio asmens sandorį *ultra vires*. Tik įrodžius visų sąlygų visumą, galima konstatuoti, jog sandoris yra negaliojantis: (1) turi būti nustatytas prieštaravimas privataus juridinio asmens tikslams arba (ir) nustatytas juridinio asmens valdymo organo kompetencijos pažeidimas, (2) turi būti įrodytas kitos sandorio šalies nesąžiningumas, bei (3) nustatytas sandorį siekiančio užginčyti asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas.

2.3.1. Prieštaravimas privataus juridinio asmens tikslams

Dažniausiai privatūs juridiniai asmenys savo steigimo dokumentuose tikslą įvardija kaip pelno siekimą, dėl to teismai yra ne kartą pasisakę kokiais atvejais nuostolingas ar nepelningas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, kaip neatitinkanti juridinio asmens tikslo siekti pelno. Vienas iš tokių atveju yra akivaizdžiai nepelningo sandorio sudarymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartyje nagrinėdamas akcijų pirkimo – pardavimo sutarties negaliojimą Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies pagrindu pasisakė, jog „pirkėja UAB „Alsva“, sudarydama sutartį, stipriai sumažino savo turtą (akcijos buvo įsigytos už nepagrįstai didelę, maždaug trigubai didesnę kainą, negu akcijų vertė), tai akivaizdžiai prieštarauja nurodytos

⁸³ Lietuvos Respublikos Daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymas

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-17/2011)

bendrovės įstatuose numatytiems tikslams, t. y. pelno siekimui, racionaliam bendrovės lėšų, turto ir kitų išteklių naudojimui, turtinių akcininkų interesų užtikrinimui.⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje taip pat Civilinio kodekso 1.82 straipsnio pagrindu, kaip sandorio neatitinkančio privataus juridinio asmens tikslų, buvo pripažinta automobilio pirkimo – pardavimo sutartis, nes automobilis buvo parduotas už akivaizdžiai per mažą kainą – 1 litą⁸⁶, pripažinta negaliojanti pirkimo – pardavimo sutartis bei priėmimo – perdavimo aktas, kuriuo perleistas vienintelis nekilnojamasis privataus juridinio asmens turtas⁸⁷, pripažinta negaliojanti preliminarioji ir pirkimo - pardavimo sutartis, nes bendrovės turtas buvo parduotas už gerokai mažesnę nei rinkos kainą⁸⁸.

Lietuvos apeliacinis teismas dėl privataus juridinio asmens tikslo siekti pelno pažeidimo ir Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies kaip pagrindo pripažinti sandorį negaliojančiu yra pasisakęs, kad „paskolos sutartis, kuria susitarta dėl neatlygintinio didelės sumos paskolos suteikimo ilgesniam kaip dvidešimties metų laikotarpiui negali būti pripažinta sudaryta naudingomis sąlygomis. Privataus juridinio asmens, jam pačiam turint neįvykdytų pradelstų įsipareigojimų ir įsipareigojimų, kurių vykdymas susijęs su pakankamai didelių palūkanų mokėjimu, susitarimas neatlygintinai paskolinti didelę pinigų sumą su juo susijusiam asmeniui, neužtikrinant tokios paskolos grąžinimo jokiais užtikrinimo priemonėmis, neproporcingai iškreipia tokios sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą ir dėl to yra akivaizdžiai nenaudingas bendrovei.“⁸⁹

Kaip ir minėta anksčiau nuostolingų sandorių sudarymas savaime nereiškia privataus juridinio asmens veiklos tikslo – pelno siekimo – pažeidimo. Privatūs juridiniai asmenys siekdami pelno gali sudaryti ir rizikingus sandorius, kurie esant tam tikroms sąlygoms galimai atneš didelių nuostolių. Tokių sandorių sudarymas, prievolių prisiėmimas ir vykdymas savaime yra teisėti veiksmai, nors gali neatnešti tokios ekonominės naudos, kaip buvo tikėtasi. Siekiant užtikrinti sąžiningą ir teisėtą civilinę apyvartą bei civilinių santykių stabilumą, Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies taikymas, kai pripažįstami privataus juridinio asmens sandoriai negaliojantys, kaip prieštaraujantys veiklos tikslams, turėtų būti išskirtiniai atvejai, ir sprendimai priimami atsižvelgus į visas aplinkybes, ne tik į tai, jog sudarytas sandoris buvo itin ekonomiškai nenaudingas

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *D. M. v. UAB „Alsva“, V. M.* (bylos Nr. 3K-3-398/2014)

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Aksva“ v. R. M., UAB „Azovlitas“* (bylos Nr. 3K-3-312/2006)

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-287/2008)

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-262/2008)

⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. G. v. BUAB „Perfo“* (bylos Nr. 2A-206/2014)

juridiniam asmeniui ir pažeidė juridinio asmens tikslą – siekti pelno. Tokios nuomonės laikomasi ir teismų praktikoje, Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartyje⁹⁰ buvo nagrinėjamas bendrovės akcininkų bei kreditorių ieškinys dėl kredito sutarties pripažinimo negaliojančia, kaip prieštaraujančios bendrovės tikslams. Įmonės steigimo dokumentuose įvardytas tikslas – siekti maksimalaus pelno. Ieškovu nuomone prišimti neadekvatūs finansiniai įsipareigojimai, t. y. neproporcingos kredito sutarties užtikrinimo sąlygos (įmonės akcininkų laidavimas, didelės ekonominės vertės turto įkeitimas, rangos sutarties maksimali kaina, išankstinės nuomos sutarčių sąlygos ir kt.), buvo akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi ir prieštaravo bendrovės tikslui siekti maksimalaus pelno. Teismas priimdamas sprendimą nepripažinti kredito sutarties negaliojančios Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies pagrindu pasisakė, jog: (1) bendrovės tikslai bei veiklos gairės numatė, jog bendrovė užsiims nekilnojamojo turto vystymu, tad paskolos ėmimas siekiant vykdyti tokią veiklą yra logiškas sprendimas, nes paskolos ėmimas iš banko buvo reikalingas įgyvendinti juridinio asmens tikslą – nekilnojamojo turto projektą bei gauti iš to naudą. Be kita ko bendrovė neužsiėmė ir neplanavo užšimti jokia kita veikla, (2) akcininkai buvo susitarę, jog su nekilnojamojo turto vystymo projektu susiję sandoriai, kurių vertė didesnė negu 200 000 Lt, gali būti sudaromi tik esant visuotinio akcininkų susirinkimui pritarimui, bylos faktinės aplinkybės patvirtina, jog procedūrų buvo laikomasi tinkamai, (3) bendrovės vadovas turėjo pareigą kas mėnesį teikti akcininkams informaciją apie bendrovės finansinę būklę, ūkinės veiklos rezultatus ir pan., tad akcininkai turėjo galimybę tinkamai įvertinti ekonominę riziką, (4) dėl kredito sutarties bei jos užtikrinimo būdų buvo susiderėta padedant kvalifikuotiems teisininkams bei kitiems profesionaliems patarėjams. Visos šios aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog buvo aiškiai ir nedviprasmiškai išreikta juridinio asmens valia prišimti tokius įsipareigojimus, todėl net ir kilus neigiamoms ekonominėms pasekmėms sudarius tokį sandorį jis negali būti pripažintas, kaip negaliojantis Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies pagrindu. Priešingas sprendimas iš esmės pažeistų teisinių santykių stabilumo principą, prieštarautų teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principams.

⁹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 2A-734/2012)

2.3.2. Sandoriai, sudaryti pažeidus privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetenciją

Privatūs juridiniai asmenys įgyti civilines teises, prisiimti civilines pareigas bei jas įgyvendinti gali per savo organus. Juridinio asmens organas yra tam tikra teisinė kategorija, reiškianti asmenį ar asmenų grupę, kurie atstovauja privataus juridinio asmens interesams santykiuose su kitais teisės subjektais be specialaus įgaliojimo.⁹¹ Juridinis asmuo neturėdamas organų negalėtų vykdyti savo pareigų bei įgyventi teisių. Juridinių asmenų organų struktūrą, kompetenciją, funkcijas ir teises bei pareigas numato Civilinio kodekso II knygos VII skyrius – 2.81 – 2.94 straipsniai. Detalesnis reglamentavimas numatomas konkrečios teisinės formos juridinio asmens įstatymuose, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatyme ir pan. Juridinių asmenų organai pagal atliekamas funkcijas gali būti skirstomi į kelias juridinių asmenų organų rūšis:

(1) Juridinio asmens dalyvių susirinkimas; šis juridinio asmens organas sprendžia esminius klausimus susijusius su juridiniu asmeniu (pavyzdžiui, priima sprendimą keisti pavadinimą, buveinę, įstatinį kapitalą, nusprendžia sudaryti kitus juridinio asmens organus ir pan.;

(2) Juridinio asmens valdymo organas; Šis organas priima sprendimus susijusius su kasdiene juridinio asmens veikla;

(3) Juridinio asmens priežiūros organas; atlieka valdymo organo kontrolę bei priežiūrą;

(4) Kiti juridinio asmens organai; jie gali būti numatyti konkrečią teisinę formą reguliuojančiuose įstatymuose, pavyzdžiui įvairūs komitetai ir pan.⁹²

Ultra vires doktrina gali būti taikoma viršijus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog „kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą <...>“⁹³, o 2.81 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys <...>“⁹⁴. Teisės doktrinoje sutinkama nuomonė, jog įstatymų leidėjui vertėjo išplėsti subjektų ratą ir numatyti, jog ribota *ultra vires* doktrina galėtų būti taikoma ne tik privataus juridinio asmens valdymo organo sudarytiems sandoriams, bet ir sandoriams, kuriuos privataus juridinio asmens vardu sudarė kitas įgaliotas

⁹¹ Baranauskas, E., et al, *Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 204

⁹² Vileita, A. et al, *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 252

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.82 straipsnio 2 dalis

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, CK 2.81 straipsnio 4 dalis

atstovas⁹⁵. Šiuo atveju nėra kalbama apie tokius atvejus, kai sandorį privataus juridinio asmens vardu sudaro apskritai tokio įgaliojimo neturintis asmuo.

Sandoriai prieštaraujantys privačiojo juridinio asmens valdymo organų kompetencijai gali būti pripažįstami negaliojančiais Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies ir 2.83 straipsnio pagrindu įrodžius kitos šalies nesąžiningumą. *Ultra vires* doktrinos taikymas neribojamas, jei yra remiamasi tinkamai išviešinta kiekybinio atstovavimo taisykle, tokiu atveju sandorio negaliojimui kitos šalies nesąžiningumas reikšmės neturi (CK 2.83 str. 2 d.).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. spalio 31 d. nutartyje⁹⁶ sprendė ar buvo viršyta valdymo organo kompetencija sudarius leidybos teisių perleidimo sutartį. Nors bendrovės įstatai tiesiogiai nenumatė draudimo vadovui sudaryti leidybos teisių perleidimo sutartį, tačiau numatė, kad bendrovės įstatų keitimas yra visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija. Teismo nuomone leidybos teisių perleidimo sutartis turėjo būti apsvarstyta visuotiniame akcininkų susirinkime, nes tokios sutarties sudarymas reiškė pagrindinės bendrovės veiklos pakeitimą, kuri kaip numatyta bendrovės įstatuose yra: „<...>laikraščio „Širvinta“ ir jo priedų leidimas bei kita su leidyba susijusi veikla“⁹⁷. Perleidus visas minėto laikraščio ir jo priedų leidimo teises, bendrovei tektų keisti įstatus, nes juose numatyta veikla yra būtent laikraščio „Širvinta“ ir jo priedų leidyba, o įstatų keitimas yra visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija. Todėl teismas pripažino, jog leidybos teisių perleidimo sutartis buvo sudaryta viršijus privataus juridinio asmens valdymo organo kompetenciją Civilinio kodekso 1.82 straipsnio pagrindu ir dėl to yra negaliojanti.

Lietuvos teismų praktikoje dažnu atveju vertinant privataus juridinio asmens valdymo organų kompetencijos pažeidimą ir pripažįstant sandorį negaliojantį dėl kompetencijos viršijimo remiamasi ir kitais sandorių negaliojimo pagrindais. Teismų praktikoje randama atvejų, kai sandoris pripažįstamas negaliojantis Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalies bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo normų prieštaravimo pagrindu. Pavyzdžiui, teismas yra pripažinęs privataus juridinio asmens sudarytą laidavimo sutartį negaliojančią 1.82 straipsnio 1 dalies bei tuo metu galiojusio Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 27 straipsnio 7 dalies ir 29 straipsnio 10 dalies nuostatoms. Tuo metu galiojusios Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos 27 straipsnio 7 dalis numatė, jog „Valdybos sprendimams dėl didesnės kaip 1/10 bendrovės įstatinio

⁹⁵ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-567/2006)

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-567/2006)

kapitalo vertės ilgalaikio turto dalies pardavimo, perleidimo ar nuomos reikalingas visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimas.“⁹⁸, o 29 straipsnio 10 dalis „Administracijos vadovas, vadovaudamasis bendrovės įstatais, valdybos nutarimais ir darbo reglamentu, turi teisę sudaryti bendrovės sandorius. Bendrovės įstatuose ir darbo reglamente gali būti nustatytos veiklos sritys, kuriose savarankiškai veikti ir sudaryti bendrovės sandorius turi teisę administracijos vadovo pavaduotojai arba kiti įgalioti asmenys. <...>“⁹⁹ Atsižvelgiant į cituotas Akcinių bendrovių įstatymo normas, bei Civilinio kodekso 1.82 straipsnį buvo nustatyta, jog administracijos vadovas laidavimo sutartį sudarė pažeisdamas bendrovės įstatus ir nesant valdybos nutarimo dėl tokio sandorio sudarymo¹⁰⁰. Civilinio kodekso 1.82 straipsnis yra pirmosios bendrovių direktyvos įgyvendinimo pasekmė, kaip ir pastebėta anksčiau darbe, lyginant direktyvos 9 straipsnio 2 punktą ir Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalį pastebima, jog į teisinį reguliavimą Lietuvoje nepateko nuostata, numatanti, jog *ultra vires* doktrina gali būti taikoma nepaisant trečiosios šalies sąžiningumo, jei buvo viršyta valdymo organo kompetencija numatyta įstatyme. Įvertinus teismų praktiką akivaizdu, jog teismai taiko Civilinio kodekso 1.82 straipsnį kartu su kituose įstatymuose įtvirtinta privačių juridinių asmenų valdymo kompetencija (tai puikiai iliustruoja paskutinė aptarta byla), kadangi įgyvendinat direktyvą į civilinį kodeksą nepateko nuostata, jog pažeidus privataus juridinio asmens valdymo kompetenciją numatyta įstatyme *ultra vires* taikoma nepaisant kitos šalies sąžiningumo, todėl teismai remdamiesi Civilinio kodekso 1.82 straipsniu ir kitu įstatymu, kuris numato valdymo organų kompetenciją, turi įrodinėti kitos šalies nesąžiningumą. Aptartoje byloje teismas kitos šalies nesąžiningumą grindė tuo, jog kita šalis žinojo apie bendrovės finansines galimybes, direktoriaus įgaliojimų apimtį bei tai, jog tokiam sandoriui sudaryti buvo reikalingas valdybos pritarimas

Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo sutartį negaliojančia, nes buvo sudaryta viršijus valdymo organo kompetenciją (Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalis) ir nesilaikyta Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų reglamentuojančių valdymo organo kompetenciją (35 straipsnio 7 dalis¹⁰¹), kitos šalies nesąžiningumas buvo grindžiamas tik, tuo, jog „<...> nekilnojamas turtas ginčo sandoriais buvo parduotas už mažesnę kainą nei šio turto rinkos vertė. Pagal kasacinio teismo praktiką šis faktas teikia pagrindą konstatuoti ginčijamais sandoriais įgijusių nekilnojamąjį turtą atsakovų

⁹⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046

⁹⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kasyba“ v. AB „Turto bankas“, V. K-o komercinė firma (bylos Nr. 3K-3-1148/2003)

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046

nesąžiningumą¹⁰². Teismas šiuo atveju ginčą išsprendžia teisingai, tačiau pasirinktą argumentaciją galėtume laikyti ydinga. Iš dalies tai lemia netinkamai įgyvendintos Pirmosios bendrovių direktyvos nuostatos, kas nulemia teismo pareigą ieškoto kitos šalies nesąžiningumo, nors tai reikšmės sudaryti neturėtų, nes įstatymo nežinojimas, šiuo atveju Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtintos bendrovės valdymų organų kompetencijos, neturėtų atleisti nuo atsakomybės. Kita šalis neturėtų būti laikoma nesąžininga tik todėl, jog įsigijo turtą už žemesnę nei rinkos kainą. Kaip pastebima ir kitų, šią problemą nagrinėjusių autorių, toks įstatymo netobulumas ir susiklosčiusi praktika dažnu atveju verčia nesąžiningomis laikyti šalis, kurios iš tiesų turėtų būti laikomos sąžiningomis¹⁰³.

2.3.3. *Ultra vires* doktrinos santykis su kiekybinio atstovavimo taisykle

Vienas iš tų atvejų, kai *ultra vires* doktrina gali būti taikoma neatsižvelgiant į kitos šalies sąžiningumą įtvirtintas Civiliniame kodekse, kai sandoris sudaromas pažeidus tinkamai išviešintą kiekybinio atstovavimo taisyklę (CK 2.83 straipsnio 2 dalis). Kiekybinis atstovavimas reiškia, jog juridinio asmens vardu sandorius gali sudaryti tik keletas asmenų kartu¹⁰⁴. Kiekybinio atstovavimo taisykle taikant *ultra vires* doktriną galima remtis tik tuo atveju, kai: (1) kiekybinio atstovavimo taisyklė numatyta steigimo dokumentuose, kaip to reikalauja civilinio kodekso 2.66 straipsnio 1 dalies 7 punktas, (2) ir yra tinkamai išviešinta, kaip to reikalauja civilinio kodekso 2.72 straipsnio 1 dalis. Tuo atveju, kai yra keičiami privataus juridinio asmens įstatai ir nustatoma kiekybinio atstovavimo taisyklė „<...> įstatų pakeitimas, kuriuo įtvirtinama tokia taisyklė, tampa privaloma juridinio asmens organui, veikiančiam pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (CK 2.46 straipsnio 1 dalis, 2.81 straipsnio 1 dalis), nuo įstatų pakeitimo įsigaliojimo - įregistravimo juridinių asmenų registre (CK 2.66 straipsnio 5 dalis).“¹⁰⁵

Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalyje tiksliai nenurodoma kokiam kiekybiniam atstovavimui galioja ši taisyklė, pasisakoma, tik, kad „[...]kiekybinis atstovavimas, t. y. juridinio asmens vardu gali veikti tik keli valdymo organo nariai kartu ar valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir dalyvis kartu.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-101/2011)

¹⁰³ Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 76-88

¹⁰⁴ Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, p. 189

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-298/2008)

Kiekybinis atstovavimas turi būti numatytas juridinio asmens steigimo dokumentuose, nurodytas juridinių asmenų registre ir paskelbtas juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka.¹⁰⁶ Ši nuostata neatskleidžia absoliučiam ar/ ir ribotam kiekybiniam atstovavimui ji turėtų būti taikoma. Civilinio kodekso antrosios knygos komentaro autoriai aiškindami šią normą nurodo, jog kiekybinis atstovavimas turi būti absoliutus, negali būti ribojamas numatant kiekybinį atstovavimą tik tam tikriems sandoriams, veiklai ar sandorių vertei¹⁰⁷. Toks aiškinimas, jog norma taikoma tik esant absoliučiam kiekybiniam atstovavimui, atitinka ir Pirmosios bendrovių direktyvos 9 straipsnio 3 punkto nuostatas, kurios buvo įgyvendintos priimant naująjį Civilinį kodeksą. Minėta direktyvos nuostata neleidžia šalims narėms nustatyti tokį reglamentavimą, kuris leistu remtis neabsoliučia kiekybinio atstovavimo taisykle prieš visus trečiuosius asmenis. Minėtas Išimčių ir kiekybinio atstovavimo taikymo ribų nustatyti negalima ir teikiant duomenis apie juridinį asmenį juridinių asmenų registro duomenų bazei. Juridinių asmenų registro nuostatai numato kokius duomenis apie juridinius asmenis yra registruojami ir tvarkomi, vienas iš jų – „taisyklė, pagal kurią asmenys veikia juridinio asmens vardu“¹⁰⁸. Galimi du numatytos taisyklės atvejai – vienasmenis valdymo organas arba kiekybinio atstovavimo taisyklė¹⁰⁹. Teisės doktrinoje išreiškiama nuomonė, jog tos reguliavimas nėra teisingas, turėtų būti suteikiama galimybė išviešinti ir neabsoliutų kiekybinį atstovavimą, tik tokiu atveju ribotas kiekybinis atstovavimas nepatektų į Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 2 dalies taikymo sritį ir pažeidus ribotą kiekybinio atstovavimo taisyklę galiotų *ultra vires* taikymą ribojančios normos (CK 1.82 straipsnio 1 dalis ir 2.83 straipsnio 1 dalis)¹¹⁰.

Apibendrintai galima teigti, jog absoliutus tinkamai išviešintas kiekybinis atstovavimas leidžia taikyti neribotą *ultra vires* doktriną privatiems juridiniams asmenims. Tai, jog ši išimtis turi būti taikoma tik esant absoliučiam kiekybiniam atstovavimui patvirtina ir Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatos. Kiekybinis atstovavimas Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse reglamentuojamas, kaip atvejis, kai juridinio asmens vardu gali veikti tik keli valdymo organo nariai kartu arba valdymo organo narys kartu su atstovu, ar valdymo organo narys ir kito juridinio asmens organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir juridinio asmens dalyvis kartu.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 2.83 str. 2 d.

¹⁰⁷ Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, p. 188

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2003-11-13, Nr. 107-4810

¹⁰⁹ Valstybės įmonės Registrų centro direktoriaus 2014 m. kovo 13 d. įsakymu Nr. v-63 patvirtinta JAR-T forma [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20] <<http://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/jar/e-gidas/JAR-T.pdf>>

¹¹⁰ Smaliukas, A., Goldammer, Y. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos. Justitia. 2007, 3 (65): 2 – 7

2.3.4. Kitos šalies nesąžiningumas, kaip būtina *ultra vires* doktrinos taikymo sąlyga privatiems juridiniams asmenims

Viena iš būtinų sąlygų taikyti *ultra vires* doktriną privačių juridinių asmenų sudarytiems sandoriams yra kitos šalies nesąžiningumas, tai numato Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalis bei 2.83 straipsnio 1 dalis. Civiliniame kodekse taip pat numatyta, jog steigimo dokumentų paskelbimo faktas nėra tinkamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas, dėl to kiekvienu atveju juridinis asmuo turi įrodyti, kad kita šalis veikė nesąžiningai (CK 1.82 straipsnio 1 dalis ir 2.85 straipsnis). Išimtis taikoma tik sandoriams, sudarytiems pažeidus tinkamai išviešintą kiekybinio atstovavimo taisyklę (CK 2.83 straipsnio 2 dalis). Sąžiningumas yra vertinamoji sąvoka, dėl to kiekvienu atveju teismas šalies sąžiningumą ar nesąžiningumą turi vertinti atskirai. Civilinėje teisėje laikomasi sąžiningumo prezumpcijos, tad kitą šalį laikysime sąžininga, kol nebus įrodyta priešingai.

Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalyje vartojamos kelios lingvistinės konstrukcijos „veikė nesąžiningai“ ir „tikrai veikė nesąžiningai“. Lietuvos Aukščiausioje Teismo praktikoje pateikiamas šių sąvokų santykio išaiškinimas: „<...> CK 1.82 straipsnyje nurodytu pagrindu ginčijant sandorį juridinis asmuo turi įrodyti, kad kita sandorio šalis tikrai veikė nesąžiningai. Aiškinant žodžio „tikrai“ reikšmę šioje kvalifikavimui reikšmingoje teisinėje lingvistinėje konstrukcijoje, atsakymas randamas normos, kaip teisinių santykių reguliavimo vieningo instrumento, teisiniame turinyje, todėl teisinės lingvistinės konstrukcijos, viena – „tikrai veikė nesąžiningai“, vartojama paskutiniame CK 1.82 straipsnio 1 dalies sakinyje, ir antra – „veikė nesąžiningai“, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams“, vartojama pirmajame sakinyje, yra tapačios pagal turinį. Įrodyti, kad veikta tikrai nesąžiningai, reiškia įrodyti, jog kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams.“¹¹¹ Nagrinėjamoje normoje prieštaravimų nėra, vartojamos sąvokos pagal turinį yra tapačios, o civilinio kodekso 2.83 straipsnyje, kuris koreliuoja su aptarta 1.82 straipsnio 1 dalimi, vartojamas junginys „žinojo, [...], ar dėl aplinkybių susiklostymo negalėjo nežinoti“¹¹² taip pat turinio prasme sutampa. Taigi siekdami taikyti *ultra vires* doktriną privataus juridinio asmens sandoriui kitą šalį laikysime nesąžininga tuo atveju jeigu ji žinojo ar turėjo žinoti apie sudaromo sandorio prieštaravimą privataus juridinio asmens veiklos

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB DNB bankas v. UAB „Bajorkiemis“* (bylos Nr. 3K-3-546/2012)

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.83 straipsnis

tiksams ar valdymo organų kompetencijai, nelaikant viešo juridinio asmens dokumentų paskelbimo fakto, kaip tinkamo kitos šalies nesąžiningumo įrodymo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sąžiningumas nustatomas pagal subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijų. Pagal objektyvųjį kriterijų sąžiningumas yra žmogaus elgesys, atitinkantis teisingumo ir protingumo principų reikalavimus, t. y. toks elgesys, kuris gali būti vertintinas kaip rūpestingas ir atidus. Pagal subjektyvųjį kriterijų sąžiningumas atskleidžia asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje. Ši būklė nustatoma atsižvelgiant į asmens amžių, turimą išsimokslinimą, patirtį bei kitas faktines bylos aplinkybes. Norėdami nustatyti ar konkretus asmuo buvo sąžiningas ar nesąžiningas būtina taikyti abu paminėtus kriterijus. Sąžiningumas yra fakto klausimas ir kiekvienu konkrečiu atveju sąžiningumo turinys atskleidžiamas atsižvelgus į visas aplinkybes, t. y. kokie subjektai veikia, kokie sandoriai buvo sudaryti ir pan.¹¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisako ir dėl sąvokų „žinojo“ bei „turėjo žinoti“, kurių turinys svarbus atskleidžiant *ultra vires* doktrinos taikymą reglamentuojančias normas. Teismo nuomone „Žinojimas“ suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų, o „turėjimas žinoti“ aiškinamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai, nustatyta pareiga pasidomėti, todėl nepagrįstas neveikimas vertinamas kaip nesąžiningas elgesys.¹¹⁴

Vertinant sandorius sudarytus pažeidus privataus juridinio asmens tikslus ar valdymo organų kompetenciją laikomasi kitos šalies sąžiningumo prezumpcijos. Civilinio kodekso normose reglamentuojančiose *ultra vires* doktrinos taikymą privatiems juridiniams asmenims nėra išskiriami atvejai kuomet galėtume prezumuoti, jog kita šalis veikė nesąžiningai, taip pat nėra nuorodų į kitas civilinio kodekso normas numatančias nesąžiningumo prezumpcijos taikymą. Teismų praktikoje pasisakoma dėl civilinio kodekso VI knygos normų santykio su normomis reglamentuojančiomis *ultra vires* doktrinos taikymą bei kitos šalies sąžiningumo įvertinimą: „Nors CK 6.67 straipsnyje nustatytos aplinkybės negali tapti išankstiniu teisiniu vertinimu, lemiančiu įrodinėjimo naštos paskirstymą, kai sprendžiamas klausimas dėl sandorio prieštaravimo juridinio asmens teismumui, tačiau jos gali būti taikomos kaip sąžiningumo vertinimo matas, įrodinėjant kitos sandorio šalies nesąžiningumą (taikant sąžiningumo prezumpciją). Todėl, įrodžius, jog egzistavo šiame straipsnyje reglamentuotos aplinkybės, teismas turi teisę nuspręsti, kad kita sandorio šalis veikė

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“ (bylos Nr. 3K-3-361/2009)

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“ (bylos Nr. 3K-3-361/2009)

nesąžiningai“¹¹⁵. Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje numatomos net aštuonios aplinkybės leidžiančios daryti teisinę prielaidą, jog kita šalis buvo nesąžininga. Tai, jog iš tiesų Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintos aplinkybės leidžiančios preziumuoti kitos šalies nesąžiningumą daro didelę įtaką vertinant sąžiningumą asmenų sudariusių sandorį su privačiu juridiniu asmeniu, kuris prieštarauja jo tikslams ar valdymo organų kompetencijai, paliudija ir susiklosčiusi teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartyje buvo nustatyta, jog atsakovė buvo nesąžininga sudarydama *ultra vires* sandorį remiantis tokiomis aplinkybėmis: „[...] ginčijamąjį pernelyg didelės vertės akcijų pirkimo–pardavimo sutartį (kuria akcijos buvo parduotos už neadekvačiai didelę kainą) ieškovė (kasatorė) sudarė su tuomečiu sutuoktiniu V. M., kartu su ieškove (kasatore) valdžiusiu daugiau kaip 50 procentų UAB „Alsva“ akcijų [...] Bylą nagrinėjusių teismų nustatytų faktinių aplinkybių kontekste pagrįstai konstatuotas kasatorės nesąžiningumas, kaip CK 1.82 straipsnio taikymo sąlyga [...]“¹¹⁶ Nesąžiningumas buvo grindžiamas tuo, jog UAB „Alsva projektų valdymas“ tikslams prieštaraujantis sandoris, atstovaujant kasatorės, buvo sudarytas su kitu juridiniu asmeniu (UAB „Alsva“), kurio daugiau nei 50 % turintys akcininkai buvo kasatorė ir jos sutuoktinis.¹¹⁷ Civilinio kodekso 6.67 straipsnio 2 punkte numatomas analogiškas pagrindas taikyti nesąžiningumo prezumpciją: „skolininkas sudarė sandorį su juridiniu asmeniu, kurio [...] dalyvis, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantis mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra skolininko sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kiti artimieji giminaičiai, arba kai jiems visiems kartu priklauso mažiausiai penkiasdešimt procentų to juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);“¹¹⁸.

Kitoje byloje paskolos sutartis buvo pripažinta negaliojanti, kaip prieštaraujanti bendrovės tikslams pagal Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalį, o kitos šalies nesąžiningumas grindžiamas faktinėmis aplinkybėmis, jog „[...] atsakovas A. G. ginčijamo sandorio sudarymo metu buvo UAB „Perfo“ direktorius ir vienintelis akcininkas.“¹¹⁹, tai atitinka civilinio kodekso 6.67 straipsnio 3 punkte suformuluotą nesąžiningumo prezumpciją: „juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu

¹¹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. BUAB „Perfo“ (bylos Nr. 2A-206/2014)

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-398/2014).

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-398/2014).

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262

¹¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. BUAB „Perfo“ (bylos Nr. 2A-206/2014)

asmeniu, kuris yra to juridinio asmens vadovas ar valdymo organo narys arba šio asmens sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kitas artimasis giminaitis.“¹²⁰

Apibendrintai galima teigti, jog kitos šalies nesąžiningumas yra būtina *ultra vires* doktrinos taikymo sąlyga privatiems juridiniams asmenims. Konkrečių atvejų, kai preziumuojama, jog kita šalis veikė nesąžiningai, kai buvo sudarytas *ultra vires* sandoris, Civilinio kodekso normos reglamentuojančios *ultra vires* doktrinos taikymą nenumato, taip pat nepateikiamos nuorodos į kitas, nesąžiningumo prezumpcijos taikymą numatančias normas. Teismų praktikoje pateikiama išvada, kad Civilinio kodekso VI knygoje numatyti nesąžiningumo atvejai gali būti taikomi tik kaip sąžiningumo vertinimo matas, įrodinėjant kitos sandorio šalies nesąžiningumą, tačiau ne kaip bendroji taisyklė. Kitos šalies nesąžiningumo faktą kiekvienu konkrečiu atveju reikia įrodyti, teismų praktikoje sąžiningumas nustatomas pagal subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijų.

2.3.5. Subjektinių teisių ar teisėtų interesų pažeidimas kaip būtina *ultra vires* doktrinos taikymo privatiems juridiniams asmenims taikymo sąlyga

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškines, jog viena iš būtinų sąlygų pripažinti privataus juridinio asmens sandorį negaliojančiu kaip *ultra vires* yra sandorį ginčijančio asmens subjektinės teisės ar teisėto intereso pažeidimas¹²¹. Teisės doktrinoje subjektinė teisė apibrėžiama kaip konkretaus asmens galimybė elgtis atitinkamu būdu ar reikalauti atitinkamo elgesio iš įpareigotų asmenų. Išskiriami keli elementai sudarantys subjektinės teisės turinį, t. y.: (1) galimybė pasirinkti elgesio variantą; (2) galimybė reikalauti atitinkamo kitų asmenų elgesio; (3) galimybė imtis priemonių pažeistą subjektinę teisę ginti. Subjektinės teisės paskirtis yra užtikrinti teisę turinčio asmens teisėtą interesą. Jei subjektinės teisės yra naudojamos ne pagal savo paskirtį, t. y. ne teisėtam interesui užtikrinti, tai toks elgesys yra pripažįstamas kaip piktnaudžiavimas teise Civilinio kodekso 1.137 straipsnio 3 dalies prasme.¹²²

Siekiant civilinių teisinių santykių bei civilinės apyvartos stabilumo neturėtų būti piktnaudžiaujama pripažįstant sandorius negaliojančius kaip *ultra vires*, jei yra kitų būdų tinkamai apginti pažeistas teisės. Tokios nuomonės laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje: „[...] konstatavus juridinio asmens interesų pažeidimą, spręsti, ar konkrečiu atveju yra pagrindas

¹²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262,

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-17/2011)

¹²² Vileita, A. et al, *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 39

ginti pažeistas šio asmens teises pripažįstant jo sudarytą sandorį negaliojančiu ar paliekant jam teisę apginti pažeistus interesus kitais teisių gynimo būdais (pvz., reiškiant ieškinį dėl nuostolių atlyginimo savo valdymo organams, sudariusiems tokį sandorį (CK 2.87 straipsnio 7 dalis)¹²³.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. sausio 31 d. nutartyje nagrinėjo reikalavimą pripažinti nuomos sutarčių pratesimo sandorius negaliojančiais, kaip neatitinkančius privataus juridinio asmens teismo. Sandoriai buvo sudaryti pažeidžiant privataus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją bei nesilaikant Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, t. y. administracijos vadovas vienvaldiškai, neturėdamas įgaliojimų, priėmė sprendimus dėl bendrovės ilgalaikio turto nuomos sutarčių ir jų pratęsimo. Teismas pasisakė, jog „[...] būtina privačiojo juridinio asmens sandorio nuginkijimo CK 1.82 straipsnyje nustatytais pagrindais, sąlyga - ieškinį pareiškusio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas. Bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad šios aplinkybės kasatorius neįrodė. Teismai vertino, kad kasatoriaus reikalavimai yra užsitęsusio akcininkų konflikto, o ne subjektinių teisių pažeidimo rezultatas. Teismai nustatė, kad patalpų nuoma yra įstatuose įtvirtinta atsakovo veiklos rūšis, nuomos sutartys sudarytos ne tik su atsakovais, bet ir su kitais nuomininkais, byloje neįrodyta, jog ginčijami sandoriai yra nuostolingi bendrovei, valdyba pritarė vadovo sudarytiems sandoriams. [...] Teisėjų kolegija konstatuoja, kad kasaciniame skunde pateikti argumentai nesudaro pagrindo priešingai išvadai dėl kasatoriaus teisės ar teisėto intereso pažeidimo, todėl atmetami kaip nepagrįsti. Taigi byloje nėra vienos iš būtinų privačiojo juridinio asmens teismui prieštaraujančio sandorio nuginkijimo sąlygų - sandorį ginčijančio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimo.“¹²⁴

Siekiant apginti dėl sudaryto *ultra vires* sandorio pažeistas subjektines teises būtina įrodyti konkretų pažeidimą, t. y. kokios konkrečios teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti sudarius *ultra vires* sandorį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pasisakoma, jog teisių pažeidimo motyvavimas tik tuo, jog buvo suvaržytos akcininko teisės yra pernelyg abstraktus. Tam tikros sutarties pripažinimas negaliojančia vien tik dėl to, jog buvo viršyta privataus juridinio asmens valdymo organų kompetencija, nekeliant sutarties nuostolingumo klausimo ar kitų svarbių aspektų, iš esmės pažeistų reikalavimą paisyti sandorių ir sutartinių santykių stabilumo principo, t. y.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-650/2013)

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-17/2011)

pripažinti sandorius negaliojančiais tik tada, kai nėra galimybių pažeistas teises atkurti kitais būdais.¹²⁵

Apibendrinus teismų praktiką akivaizdu, jog siekiant pripažinti sandorius *ultra vires* būtina ne tik nustatyti asmens subjektinės teisės ar teisėto intereso pažeidimą, bet ir įvertinti ar nėra galimybių pažeistas teises tinkamai apginti kitais būdais. Sandorio negaliojimas tik dėl formalių reikalavimų nepaisymo, kurie nesukėlė jokios žalos, nebūtų proporcingas ir pažeistų teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus.

2.4. Teisinės *ultra vires* doktrinos taikymo pasekmės

Teisės doktrinoje išskiriamas ne vienas sandorių negaliojimo pagrindas. Apibendrintai teisinius sandorio negaliojimo padarinius būtų galima sugrupuoti į tokius:

- (1) Taikoma dvišalė arba vienašalė restitucija;
- (2) Restitucija netaikoma;
- (3) Sandoris nustoja galioti (*ex nunc* arba *ab initio*);
- (4) Teisinis santykis yra pakeičiamas (pakeičiama prievolė);
- (5) Nesąžiningai sandorio šaliai kyla civilinė atsakomybė.

Išanalizavus Civilinio kodekso normas reglamentuojančias *ultra vires* doktrinos taikymą galima teigti, jog bendru atveju pripažinus *ultra vires* sandorį, kaip negaliojantį, yra taikoma dvišalė restitucija. Išskirtiniais atvejais gali būti taikoma vienašalė restitucija arba iš viso atsisakoma restitucijos taikymo. *Ultra vires* sandoriai yra nugincijami sandoriai, todėl tokį sandorį pripažinti negaliojančiu būtinas teismo sprendimas. Tais atvejais kai privataus juridinio asmens sudarytas *ultra vires* sandoris lieka galioti, nes kita sandorio šalis veikė sąžiningai, juridinio asmens vadovui gali būti taikoma civilinė atsakomybė dėl veikimo *ultra vires*.

2.4.1. Restitucijos taikymas *ultra vires* sandoriams

Pripažinus sandorį negaliojantį kaip *ultra vires* ir siekiant nustatyti tokio sandorio negaliojimo pasekmes yra remiamasi Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 4 dalimi, kuri numato tiesioginę nuorodą į Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 2 dalies nuostatą, kurioje yra įtvirtinta, jog

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-534/2007)

„kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra, – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių.“¹²⁶. Konkrečios restitucijos taikymo taisyklės numatytos Civilinio kodekso VI knygoje X skyriuje. Teisės doktrinoje pagal restitucijos taikymą negaliojantys sandoriai yra skirstomi į tris grupes:

- (1) sandoriai, kuriuos pripažinus negaliojančiais bus taikoma dvišalė restitucija;
- (2) sandoriai, kuriuos pripažinus negaliojančiais bus taikoma vienašalė restitucija;
- (3) sandoriai, kuriuos pripažinus negaliojančiais restitucija nebus taikoma.¹²⁷

Toks negaliojančių sandorių skirstymas yra galimas ir apibūdinant sandorius negaliojančius dėl *ultra vires* doktrinos taikymo. Pripažinus sandorį negaliojančiu kaip *ultra vires*, t. y. kaip prieštaraujantį juridinio asmens teisnumui ar juridinio asmens valdymo organų kompetencijai galime taikyti tiek dvišalę, tiek vienašalę, tiek išskirtiniais atvejais iš viso netaikyti restitucijos. Bendroji taisyklė yra dvišalės restitucijos taikymas, o restitucijos netaikymas galimas tik išskirtiniais atvejais.

Galima būtų teigti, kad sandorių pripažinimo negaliojančiais vienas iš tikslų yra pašalinti tas turtines pasekmes, kurios jau kilo vykdant tokį sandorį, nes jei sandoris nebuvo pradėtas vykdyti, tai ir klausimas dėl įvykdymo pagal tokį sandorį grąžinimo nekyla¹²⁸. Taigi pripažinus sandorį negaliojančiu asmeniui grąžinama tai, ką jis buvo perdavęs kitam asmeniui, o iš kito asmens, kuris nepagrįstai įgijo išieškoma. Savo esme restitucijos taikymas pripažinus sandorį negaliojančiu yra šalių grąžinimas į *status quo ante*, t. y. grąžinimas į tokią padėtį, kokioje šalys buvo prieš nugincyto sandorio sudarymą.

Restitucija gali būti atliekama keliais būdais: 1) restitucija atliekama natūra; 2) restitucija atliekama sumokant piniginių ekvivalentą. Civilinio kodekso 6.146 straipsnyje numatyta, jog bendru atveju restitucija atliekama natūra, o tik tais atvejais kai restitucijos atlikimas neįmanomas natūra ar toks atlikimas sukeltų didelių nepatogumų sandorio šalims galima taikyti kitą restitucijos atlikimo būdą, t. y. sumokant atitinkamą ekvivalentą pinigais. Tais atvejais, kai vietoje restitucijos natūrą yra mokamas piniginis ekvivalenas, jis apskaičiuojamas remiantis Civilinio kodekso 6.147 straipsniu, t. y. ekvivalenas apskaičiuojamas taikant kainas, kurios galiojo tuo metu, kai skolininkas gavo, tai ką

¹²⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 1.80 straipsnio 2 dalis

¹²⁷ Baranauskas, E., et al, *Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008 p. 370

¹²⁸ Dambrauskaitė, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija* 2003 p. 82

privalo grąžinti. Minėto straipsnio 2 dalis numato, kad tuo atveju, kai grąžintinas turtas sunaikintas arba buvo perleistas, asmuo privalo atlyginti tokią turto vertę, kuri buvo jo gavimo, sužalojimo ar perleidimo arba restitucijos metu, atsižvelgiant į tai, kuriuo metu to turto vertė buvo mažiausia. Jeigu asmuo privalantis grąžinti turtą buvo nesąžiningas arba restitucija taikoma dėl jo kaltės, tai jis turi atlyginti didžiausią turto vertę.

Restitucijos taikymas neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms, tokia apsauga įtvirtinta Civilinio kodekso 6.153 straipsnyje. Taigi iš sąžiningo įgijėjo negalima išreikalauti įgyto turto, išimtimi galime laikyti tik Civilio kodekso IV knygoje įtvirtintas nuostatas, kai daiktas gali būti išreikalaujamas iš sąžiningo įgijėjo. Tokie atvejai remiantis Civilinio kodekso 4.96 straipsniu būtų: 1) kai tam tikras daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba dėl kitų priežasčių be jų valios nebėra jų valdomas, 2) kai savininkas daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, 3) kai daiktas neatlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn.

Visais atvejais, kai taikoma restitucija į ją neturi būti žiūrima formaliai, teismas privalo vertinti faktines bylos aplinkybes ir atsižvelgdamas į nuginčyto sandorio šalių interesų pusiausvyrą priimti teisingiausią sprendimą tuo konkrečiu atveju. Tokios nuomonė išsakoma ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje: „Restitucija taikoma pagal CK šeštosios knygos normas, atsižvelgiant į įstatyme nustatytas restitucijos taikymo sąlygas ir jų taikymui reikšmingas konkrečios bylos aplinkybes. CK 6.145, 6.147 straipsniuose nustatytos įvairios restitucijos taikymo modifikacijos, kurių esmė – užtikrinti sąžiningą ir pagrįstą šalių interesų pusiausvyrą. Taikant restituciją, konkrečiu atveju turi būti įvertinta įstatyme nustatyta galimybė teismui išimtiniais atvejais pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų (CK 6.145 straipsnio 2 dalis) [...] Kitaip tariant, kiekvienu konkrečiu atveju restitucija turi būti atliekama ne mechaniškai, o įsigilinus į individualią situaciją ir atidžiai pasvėrus šalių bei trečiųjų asmenų interesus. Pažymėtina ir tai, kad abstrakčiam grįžimui į pradinę padėtį, t. y. principui „tarsi sutarties niekuomet nebuvo“, gali priešintis materialinė ir ekonominė realybė, kuri yra iki teismo sprendimo dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu priėmimo.“¹²⁹

Galimi atvejai, kai dvišalės restitucijos taikymas nepagrįstai pablogintų vienos šalies padėtį ir atitinkamai nesąžiningai pagerintų kitos. Tokiu atveju teismas turi teisę taikyti vienašalę restituciją. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. rugsėjo 26 d. byloje pripažino akcijų pirkimo –

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-398/2014).

pardavimo sutarties prieštaravimą juridinio asmens tikslams, t.y. jog sutartis buvo sudaryta *ultra vires* ir prieštarauja Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatomis. Teismas sprenddamas dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties negaliojimo pasekmių pasisakė, kad neišliko grąžintinių akcijų, kaip dvišalės restitucijos objekto, nes įmonė yra bankrutavusi ir išregistruota „[...] o bet koks hipotetinis akcijų vertinimas ieškovės (kasatorės) nurodytu laikotarpiu, dėl ko galėtų būti atitinkamai mažinama ieškovės (kasatorės) atsakovui grąžintina suma, reikštų vienos iš šalių – atsakovo (šiuo atveju, jo kreditorių) padėties nepagrįstą ir nesąžiningą pablogėjimą, o kitos jų – kasatorės padėties atitinkamą pagerėjimą.“¹³⁰. Taigi kasacinis teismas pritaikė Civilinio kodekso 6.145 straipsnio 2 dalyje nurodytą išimtinį atvejį, kai turi būti taikytina vienašalė restitucija.

2.4.2. Restitucijos netaikymas *ultra vires* sandoriams

Civilinio kodekso 6.145 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė teismui išimtiniais atvejais atsisakyti taikyti restituciją, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nesąžiningai ir nepagrįstai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų. Sandorio šalių sąžiningumas, vienos iš šalių padėties pagerėjimas ar pablogėjimas, galimas nepatogumų sukėlimas yra aplinkybės, kurias kiekvienu konkrečiu atveju turi vertinti teismas. Restitucijos netaikymas galimas ir pripažinus sandorį negaliojantį kaip *ultra vires*.

Teismų praktikoje sutinkami išskirtiniai atvejai, kai pripažinus sandorį *ultra vires* restitucija iš viso nėra taikoma. Lietuvos apeliacinis teismas 2014 m. gegužės 20 d. nutartyje¹³¹ nagrinėjo jungtinės veiklos sutarties, kuria šalys susitarė bendradarbiauti įgyvendinant naujo sandėlio pastato statybos projektą, galiojimą. Teismas įvertinęs jungtinės veiklos sutarties sąlygas, atsakovo statusą bei kilsiančius padarinius, pripažino ginčijamą jungtinės veiklos sutartį kaip prieštaraujančią atsakovo veiklos tikslams. Minėtoje nutartyje sprendžiant jungtinės veiklos sutarties negaliojimo pasekmių klausimą buvo nuspręsta restitucijos netaikyti. Tokį teismo pasirinkimą lėmė keletas aplinkybių. Pirmoji aplinkybė buvo, tai, jog jungtinės veiklos sutartis tarp ieškovo ir atsakovo buvo sudaryta išimtinai siekiant patenkinti ieškovo interesus; Antroji – byloje nebuvo pateikta duomenų ar kitokių įrodymų, kurie patvirtintų, jog atsakovui buvo perduota projekcinė dokumentacija, nebuvo perduotas statinio projektas, kuris realiai galėtų būti panaudotas pastato statybai; Trečioji –

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-398/2014).

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Jumisa“ v. Lietuvos dailininkų sąjunga (bylos Nr. 2A-559/2014)

nustatyta, jog projektas negalėtų būti įgyvendintas dėl lėšų trūkumo; Ketvirtoji – pastatas, dėl kurio statymo buvo susitarta jungtinės veiklos sutartimi nėra atsakovui reikalingas. Teismas įvertinęs visas šias aplinkybes nustatė, kad atsakovas negavo jokios naudos ir sutartis buvo sudaryta išimtinai ieškovo interesų tenkinimui dėl to restitucija šiuo atveju neturėtų būti taikoma.

Apibendrinus teismų praktiką galima teigti, jog teismai pripažinę sandorius *ultra vires* tinkamai išsprendžia tokių sandorių negaliojimo pasekmes. Remiantis Civilinio kodekso normomis reglamentuojančiomis restitucijos taikymo modifikacijas, kurių tikslas yra užtikrinti pagrįstą ir sąžiningą šalių interesų pusiausvyrą, teismai išsprendžia atvejus, kai dvišalės restitucijos taikymas iš esmės lemtų neigiamas pasekmes.

2.4.3. *Ultra vires* doktrinos santykis su juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe

Lietuvos teisinėje sistemoje bendrovės vadovo teisinis statusas suprantas dvejopai. Tokį dualizmą lemia išskirtinis vadovo statusas. Bendrovės vadovas atlikdamas jam pavestas funkcijas bei atstovaudamas bendrovę išoriniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis, tuo pačiu metu yra laikomas ne tik bendrovės darbuotoju, dirbančiu pagal darbo sutartį, kuriam atitinkamai yra taikomos darbo teisės nuostatos, bet jis kartu yra ir bendrovės vienasmenis valdymo organas, kurio teisinį statusą bei atsakomybę reglamentuoja civilinio kodekso normos, reguliuojančios bendrovės valdymo organų veiklą ir numatančios bendrovės vadovo atsakomybę.¹³² Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalis numato, jog „juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip.“ Netinkamais vadovo pareigų, nurodytų steigimo dokumentuose, vykdymas gali būti laikomas *ultra vires* sandorių sudarymas. Sandorių, kurie prieštarauja bendrovės tikslams ar valdymo organų kompetencijai sudarymas gali būti laikomas vadovo lojalumo bendrovei nuostatos nesilaikymas.

Priėmus naująjį Civilinį kodeksą apribota galimybė taikyti *ultra vires* doktriną privatiems juridiniams asmenims. Pagrindinis tokių apribojimų tikslas yra siekis užtikrinti trečiųjų šalių apsaugą, priimant nuostatas, kiek įmanoma ribojančias pagrindus, kuriais remiantis bendrovės sudaryti sandoriai galėtų būti pripažįstami kaip negaliojantys. Siekiant taikyti *ultra vires* doktriną

¹³² Jakuntavičiūtė, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? Socialinių mokslų studijos, 2011, 3 (4), p. 1446

privatiems juridiniams asmenims būtina įrodyti šių aplinkybių visumą: (1) sandorį sudarė privatus juridinis asmuo, (2) sandoris pažeidė steigimo dokumentuose įtvirtintus tikslus, ar numatytą valdymo organų kompetenciją, (3) kita šalis veikė nesąžiningai, (4) buvo pažeistos subjektinės teisės ar interesai. Plačiau *ultra vires* doktrinos taikymo sąlygos aptartos darbo 2.1. poskyryje.

Ultra vires doktrinos kilmė mums atskleidė, jog pagrindinis siekis kurti tokią doktriną buvo apsaugoti bendrovių akcininkus. Šiandieninė teisinė sistema taip pat siekia apsaugoti ir sąžiningus trečiuosius asmenis, dėl to taikant *ultra vires* doktriną privatiems juridiniams asmenims viena iš būtinų sąlygų yra kitos šalies nesąžiningumas, t. y. jog kita šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams ar valdymo organų kompetencijai. Taigi tokiu atveju, nors sandoris ir sudarytas *ultra vires*, t. y. prieštarauja veiklos tikslams, ar valdymo organų kompetencijai, tačiau jis lieka galiojantis ir įpareigoja juridinį asmenį, nes kita sandorio šalis veikė sąžiningai. Akivaizdu, jog tokiu atveju *ultra vires* doktrina nebeatlieka pirminio savo tikslo, t. y. saugoti bendrovės akcininkų interesus, tačiau šiandienis teisinis reguliavimas numato kitas galimybes apginti akcininkus dėl netinkamo vadovo sudaryto sandorio, t. y. tokio, kuris neatitinka privataus juridinio asmens veiklos tikslų, ar sudarytas viršijus numatytą valdymo organo kompetenciją.

Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad asmuo, kuris sudarė sandorį, pažeidžiantį juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, yra subsidiariai atsakingas, jei trečiojo asmens reikalavimo juridinis asmuo iki galo nepatenkina.¹³³ Taigi vadovas, sudaręs *ultra vires* sandorį, kuris dar nėra iki galo patenkintas, yra subsidiariai atsakingas kitai sąžiningai sandorio šaliai.

Apibendrinus galima teigti, jog vadovas atsakingas bendrovei už *ultra vires* sandorių sudarymą. Tais atvejais, kai sandoris lieka galioti, kadangi kita sandorio šalis veikė sąžiningai, patirtus nuostolius remiantis civilinės teisės nuostatomis turi padengti bendrovės vadovas, kuris veikė *ultra vires*. Netinkamais vadovo pareigų, nurodytų steigimo dokumentuose, vykdymas gali būti laikomas *ultra vires* sandorių sudarymas. Sandorių, kurie prieštarauja bendrovės tikslams ar valdymo organų kompetencijai sudarymas yra vadovo lojalumo bendrovei nuostatos nesilaikymas.

¹³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 2.83 straipsnio 3 dalis

IŠVADOS

1. *Ultra vires* doktrinos samprata apima du aspektus, t. y. jog negalioja juridinio asmens sandoriai kurie prieštarauja jo steigimo dokumentuose nurodytiems tikslams ir negalioja tie sandoriai, kurie buvo sudaryti viršijus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją.

2. *Ultra vires* doktrinos vystymąsi nuo jos susiformavimo XIX amžiuje iki šių dienų galime suskirstyti į du pagrindinius etapus, t. y. į klasikinę *ultra vires* doktriną ir moderniąją *ultra vires* doktriną. Klasikinės *ultra vires* doktrinos taikymui įtakos neturėjo trečiųjų šalių sąžiningumas, nepriklausomai nuo to viešasis ar privatusis juridinis asmuo sudarė sandorį veikdamas *ultra vires*. Moderni *ultra vires* doktrina siekia apginti sąžiningus trečiuosius asmenis, užtikrinti stabilią civilinę apyvartą, dėl to yra labiau ribota, t. y. siekiant ją taikyti reikia įrodyti daugiau taikymo sąlygų.

3. Lietuvoje iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo galiojo klasikinė *ultra vires* doktrina. Priėmus naująjį Civilinį kodeksą *ultra vires* doktrinos taikymas privatiems juridiniams asmenims buvo stipriai apribotas, o viešiesiems išliko nepakitęs,

4. Didžiausią įtaką *ultra vires* doktrinos reglamentavimui Europoje, o taip pat ir Lietuvoje, padarė Pirmoji Tarybos direktyva, kurios nuostatas įgyvendinusios šalys iš esmės suvienodino *ultra vires* doktrinos taikymą. Lietuvoje įgyvendinant Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatas neišvengta netikslumų, tačiau kūrybinga teisminė praktika iš esmės leido išvengti neigiamų padarinių.

5. Siekiant taikyti *ultra vires* doktriną būtina nustatyti tam tikrų teisiškai reikšmingų aplinkybių visumą, t. y. viešasis ar privatusis juridinis asmuo sudarė ginčijamą sandorį, ar tokiu sandoriu buvo pažeisti juridinio asmens tikslai įtvirtinti steigimo dokumentuose ir (arba) pažeista juridinio asmens valdymo organų kompetencija, ar buvo pažeistos subjektinės teisės ir ar kita šalis veikė nesąžiningai. Jei sandoris buvo sudarytas viešojo juridinio asmens kitos šalies nesąžiningumo įrodinėti nereikia.

6. Lietuvos teismų praktikoje dažniausiai pasitaikantis atvejis, kai taikoma *ultra vires* doktrina dėl juridinio asmens tikslo pažeidimo yra akivaizdžiai nenaudingo sandorio sudarymas, nes dauguma juridinių asmenų vieną iš pagrindinių veiklos tikslų steigimo dokumentuose nurodo pelno siekimą. Naujausia teisminė praktika laikosi nuomonės, jog siekiant užtikrinti sąžiningą ir teisėtą civilinę apyvartą bei civilinių santykių stabilumą, *ultra vires* doktrinos taikymas, kai pripažįstami privataus juridinio asmens sandoriai negaliojantys,

kaip prieštaraujantys veiklos tikslams, turėtų būti išskirtiniai atvejai, ir sprendimai primami atsižvelgus į visas aplinkybes, ne tik į tai, jog sudarytas sandoris buvo itin ekonomiškai nenaudingas juridiniam asmeniui ir pažeidė juridinio asmens tikslą – siekti pelno.

7. Vertinant kitos šalies sąžiningumą, kai privatus juridinis asmuo sudarė sandorį veikdamas *ultra vires*, laikomasi sąžiningumo prezumpcijos. Kitos šalies nesąžiningumas yra būtina *ultra vires* doktrinos taikymo sąlyga privatiems juridiniams asmenims. Konkrečių atvejų, kai preziumuojama, jog kita šalis veikė nesąžiningai, Civilinio kodekso normos reglamentuojančios *ultra vires* doktrinos taikymą nenumato, taip pat nepateikiamos nuorodos į kitas, nesąžiningumo prezumpcijos taikymą numatančias normas. Civilinio kodekso VI knygoje numatyti nesąžiningumo prezumpcijos atvejai (6.67 straipsnis) gali būti taikomi tik kaip sąžiningumo vertinimo matas, įrodinėjant kitos sandorio šalies nesąžiningumą, tačiau ne kaip bendroji taisyklė. Kitos šalies nesąžiningumo faktą kiekvienu konkrečiu atveju reikia įrodyti, teismų praktikoje sąžiningumas nustatomas pagal subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijų.

8. Lietuvoje įtvirtintas tik vienas išimtinis atvejis, kai *ultra vires* doktrina privačiam juridiniam asmeniui gali būti taikoma be ribojimų, t. y. nepaisant kitos šalies sąžiningumo. Toks atvejis yra tinkamai išviešinta absoliuti kiekybinio atstovavimo taisyklė.

9. Lietuvos teismų praktikoje *ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims kelia mažiau problemų. Teismai vertindami viešojo juridinio asmens sudarytus sandorius dažniausiai taiko abu Civiliniame kodekse įtvirtintus sandorių negaliojimo pagrindus, t. y. pripažįsta sandorį negaliojantį, kaip prieštaraujantį viešojo juridinio asmens tikslams ir kaip sudarytą pažeidus kompetenciją. Iš esmės pasisakoma dėl viešojo juridinio asmens steigimo dokumentuose įtvirtintų nuostatų pažeidimo, kas yra platesnė sąvoka, kuri gali apimti tiek kompetencijos pažeidimą, tiek prieštaravimą veiklos tikslams atskirai ar kartu.

10. Pripažinus *ultra vires* sandorį negaliojančiu bendru atveju taikoma dvišalė restitucija, tam tikrais atvejais gali būti taikoma vienašalė restitucija, o išskirtiniais atvejais atsisakoma restitucijos taikymo iš viso.

11. Netinkamais vadovo pareigų, nurodytų steigimo dokumentuose, vykdymas gali būti laikomas veikimu *ultra vires*. Sandorių, kurie prieštarauja bendrovės tikslams ar valdymo organų kompetencijai sudarymas gali būti laikomas vadovo lojalumo bendrovei

nuostatos nesilaikymu ir remiantis Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 7 dalimi reikalaujama iš tokio vadovo nuostolių atlyginimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 64-1914
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138
3. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262
4. Lietuvos Respublikos Daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 20-449
5. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 112-4991
6. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2003-11-13, Nr. 107-4810
7. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 13-328
8. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji tarybos Direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo. OL L 65 Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 17 tomas 001

Specialioji literatūra:

9. Armalytė, O., Pažūsis, L., Anglų – lietuvių kalbų teisės žodynas, Vilnius: Alma littera, 1998
10. Bartoševičienė, V., et al, *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2013
11. Baranauskas, E., et al, *Civilinė teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008,
12. Dambrauskaitė, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija* 2003
13. Davies, P., L. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2003
14. Dignam, A., Lowry, J. *Company law*. Oxford: Oxford University Press, 2014

15. Drazdauskas, S. Favor contractus principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*. 2007, 64
16. Edwards, V., *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002
17. Greičius, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007
18. Jakuntavičiūtė, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? *Socialinių mokslų studijos*, 2011, 3 (4)
19. Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija, *Socialiniai mokslai, teisė (01 S)*, 2012
20. Mikelėnas, V., *et. al*, *Civilinė teisė*. Kaunas: *Vijusta*, 1998
21. Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia
22. Pakalniškis, V. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013
23. Smaliukas, A., Goldammer, Y. Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos. *Justitia*. 2007, 3 (65)
24. Smaliukas A.; Pacenkaitė V. *Ultra vires* doktrina Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos : mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007
25. Urmonas, A. Administracinės diskrecijos esmė ir diskrecijos kontrolės galimybės. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2002, t. 32 (24)
26. Vileita, A. *et al*, *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009

Teismų praktika:

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1995 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3T-44).
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-888/2002)
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kasyba” v. AB „Turto bankas”, V. K-o komercinė firma (bylos Nr. 3K-3-1148/2003)
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-567/2006)
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-534/2007)
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje AB „Aksva“ v. R. M., UAB „Azovlitas“ (bylos Nr. 3K-3-312/2006)
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-262/2008)
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-298/2008)
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-287/2008)
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“ (bylos Nr. 3K-3-361/2009)
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“ (bylos Nr. 3K-3-17/2011)
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-101/2011)
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Simega“ v. UAB „Balmeta Medis“ (bylos Nr. 3K-3-511/2011)
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje AB DNB bankas v. UAB „Bajorkiemis“ (bylos Nr. 3K-3-546/2012)
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos dviračių sporto federacija v. Klaipėdos miesto sporto klubas „Helios sport“ (bylos Nr. 3K-3-131/2012)

43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 2A-734/2012)
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „Nekilnojamojo turto gama“* (bylos Nr. 3K-3-516/2013)
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje generalinis prokuroro pavaduotojas v. AB „Lietuvos paštas“, AB „SEB Bankas“ (bylos Nr. 3K-3-536/2013)
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3K-3-650/2013)
47. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „Kolegita“* (bylos Nr. 2A-84/2014)
48. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. G. v. BUAB „Perfo“* (bylos Nr. 2A-206/2014)
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. sodininkų bendrija „Tauras“* (bylos Nr. 3K-7-49/2014)
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *D. M. v. UAB „Alsva“, V. M.* (bylos Nr. 3K-3-398/2014)
51. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Jumisa“ v. Lietuvos dailininkų sąjunga* (bylos Nr. 2A-559/2014)

Interaktyvūs:

52. Juridinių asmenų registras. Statistinės suvestinės. Neišregistruotų juridinių asmenų skaičius. [interaktyvus] Vilnius, 2015 [žiūrėta 2015-02-25] <
<http://www.registrucentras.lt/jar/stat/neisreg.php>>
53. Leacock, S. J., The Rise and Fall of *Ultra vires* Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph od Experience Over Logic. *DePaul Business & Commercial Law Journal* [interaktyvus] 2006, 5 (1)[žiūrėta 2015-03-20] <

- <http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=38b1c0ea-a3de-4157-97e9-010dbdb607ce%40sessionmgr111&vid=5&hid=105>>
54. Šimašius, R. Ne pelno organizacijos ir jų reglamentavimas. [interaktyvus] Vilnius, 2006 [žiūrėta 2015-03-20]
<<http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Ne-pelno-organizacijos-ir-ju-reglamentavimas.pdf>>
55. Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20]. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp/kompetencija>>
56. Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20]. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp/tikslas>>
57. Įmonės Registrų centro direktoriaus 2014 m. kovo 13 d. įsakymu Nr. v-63 patvirtinta JAR-T forma [interaktyvus] Vilnius [žiūrėta 2015-03-20]
<<http://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/jar/e-gidas/JAR-T.pdf>>
58. Harriman, E. A. *Ultra vires* corporation leases. [interaktyvus] Harvard Law Review, 14(5), 1901 [žiūrėta 2015-02-25]
<<http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=4&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=15556870>>
59. Foley, H. E. Incorporation, multiple incorporation, and the conflict of laws. [interaktyvus] Harvard Law Review, 42 (4), 1929 [žiūrėta 2015-02-25]
<<http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=6&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=15359758>>
60. Greenfield, K. *Ultra vires* Lives? A Stakeholder Analysis of Corporate Illegality. [interaktyvus] Virginia Law Review, 87 (7), 2001 [žiūrėta 2015-02-25]
<<http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=8&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=5702233>>
61. Leacock, S. J. The Rise and Fall of the *Ultra vires* Doctrine in United States, United Kingdom, and Commonwealth Caribbean Corporate Common Law: A Triumph of

Experience Over Logic. [interaktyvus] DePaul Business & Commercial Law Journal, 5 (1), 2006 [žiūrėta 2015-02-25]

<<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=10&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=24106490>>

62. Talbot, L. E. Critical Corporate Governance and the Demise of the *Ultra vires* Doctrine. [interaktyvus] Common Law World Review, 38 (2), 2009 [žiūrėta 2015-02-25]

<<http://web.b.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=5&sid=81429f96-b64e-4f26-8571-ab2d1add8884%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=44649633>>

63. Sulkowski, A., Greenfield, K. A bridle, a prod, and a big stich: an evaluation of class actions, shareholder proposals, and the *ultra vires* doctrine as methods for controlling corporate behavior. [interaktyvus] St. John's Law Review, 79 (4), 2005 [žiūrėta 2015-02-25]

<<http://web.a.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=13&sid=454f7e4f-78ae-4b75-890b-9534a0f64810%40sessionmgr4003&hid=4107&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=20305896>>

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Baigiamajame magistro darbe analizuojama *ultra vires* doktrina, jos kilmė, raida, sampratų įvairovė bei doktrinos taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Atskleidžiamos būtinos doktrinos taikymo sąlygos, teisinės doktrinos taikymo pasekmės. Darbe apginamas teiginys, jog Lietuvoje yra taikoma ribota *ultra vires* doktrina privatiems juridiniams asmenims, ir neribota *ultra vires* doktrina viešiesiems juridiniams asmenims.

Raktiniai žodžiai: *ultra vires* doktrina, *ultra vires* doktrinos taikymas, sandorių negaliojimas

The master's thesis analyzes *ultra vires* doctrine, its origin, development, variety of doctrine's concepts and doctrine's application in Lithuanian courts. It reveals the necessary conditions for application of the doctrine, legal consequences of the doctrine's application. The proposition, that a limited *ultra vires* doctrine is applicable to private legal entities, and unlimited *ultra vires* doctrine is applicable to public legal entities in Lithuania, is defended in the final thesis.

Keywords: *ultra vires* doctrine, application of *ultra vires* doctrine, invalidity of transactions

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe „*Ultra vires* doktrinos taikymas: teorija ir praktika“ siekta išanalizuoti teorinį doktrinos turinį, kilmę, raidą, taikymo sąlygas bei Lietuvos teismų praktikoje dažniausiai pasitaikančius doktrinos taikymo atvejus. Darbe siekta atskleisti esminius skirtumus taikant *ultra vires* doktriną privatiems bei viešiesiems juridiniams asmenims, išanalizuoti *ultra vires* doktrinos taikymo pasekmes.

Pirmoje darbo dalyje aptariama *ultra vires* doktrinos kilmė, raida bei samprata. Išskiriami du raidos etapai: klasikinė ir modernioji *ultra vires* doktrinos. Aptariama *ultra vires* doktrinos samprata siaurąja prasme, jog negaliojantys ir juridinio asmens neįpareigojantys sandoriai yra tie, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams, ir plačiąja prasme, jog negalioja ir tie sandoriai kurie sudaryti viršijus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją. Aptariami esminiai *ultra vires* doktrinos reglamentavimo ir taikymo pokyčiai Lietuvos teisėje. Aptariama Europos Tarybos direktyvos 68/151/EEB įtaka *ultra vires* doktrinos vystymuisi, pateikiami netinkamo direktyvos įgyvendinimo Lietuvoje pavyzdžiai. Šioje dalyje darbo autorius taip pat išskiria atvejus kada *ultra vires* doktrina gali būti taikoma ir privatiems juridiniams asmenims.

Antroji darbo dalis skirta teismų praktikos analizei. Atskleidžiamos būtinos sąlygos *ultra vires* doktrinos taikymui, aptariami jų skirtumai taikant doktriną privatiems ir viešiesiems juridiniams asmenims. Aptariama sąžiningų trečiųjų šalių apsauga *ultra vires* doktrinos taikymo kontekste. Aptariami *ultra vires* doktrinos taikymo teisiniai padariniai, doktrinos santykis su kiekybinio atstovavimo taisykle bei santykis su juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kurios kartu su dėstomąja darbo dalimi iš esmės patvirtina darbe išsikeltus ginamuosius teiginius, kad neišvengta klaidų perkeliant Pirmosios Tarybos direktyvos nuostatas reglamentuojančias *ultra vires* doktrinos taikymą į Lietuvos teisinį reguliavimą, bei tai, jog Lietuvoje galimas *ultra vires* doktrinos taikymas viešiesiems juridiniams asmenims bei ribotos *ultra vires* doktrinos taikymas privatesiems juridiniams asmenims.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The goal of the master's thesis „*Ultra vires* doctrine: theory and practice“ was to analyze theoretical doctrine's subject – matter, the origin, evolution, conditions of application and the most common cases of doctrine's application in Lithuanian legal cases. It was set a goal to reveal essential differences between *ultra vires* doctrine's application for private legal entities and public legal entities, and also to analyze the consequences of application of *ultra vires* doctrine.

In the first part of the work it was considered the origin of *ultra vires* doctrine, it's evolution and conception. There were singled out two stages of doctrine's development: the classical and the modern *ultra vires* doctrine. It discusses the concept of the *ultra vires* doctrine in the strict sense, that invalid and non-binding legal entity transactions are those which are contrary to the objectives of a legal person, and in a broad sense, that invalid and non-binding legal entity transactions, are also those who were enter into transactions in excess of the legal entity governing bodies. There were considered essential regulatory changes of *ultra vires* doctrine's application in Lithuanian national law. It also discusses the European Council Directive 68/151 / EEC influence to the *ultra vires* doctrine's development, the improper implementation examples of the directive in Lithuania. In this part the author of the final thesis also distinguishes the cases when the *ultra vires* doctrine may be applied to private legal persons.

The second part of the work is dedicated to case analysis. It reveals the necessary conditions for the application of the *ultra vires* doctrine, discussed their differences of the application of the doctrine for private and public entities. It discusses the protection of fair third parties in the context of the application of *ultra vires* doctrine. It also discusses the consequences of application of *ultra vires* doctrine, the doctrine's relation to quantitative agency rule and relation with director's civil liability.

At the end of the work there are provided conclusions, which together with the enacting part of the work basically confirms the established goals, that it wasn't avoided mistakes in the transposition of the First Council Directive's rules to the Lithuanian national regulation and that a limited *ultra vires* doctrine is applicable to private legal entities, and unlimited *ultra vires* doctrine is applicable to public legal entities in Lithuania.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-04-27

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės fakulteto civilinės teisės studijų programos studentė Gerda Rovbutaitė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „*Ultra vires* doktrinos taikymas: teorija ir praktika“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)